Forest Stewardship Council®

FSC-standaard voor bosbeheer in Nederland (mei 2026)

FSC Nederland · fsc.nl · FSC® F000222
Wilhelminapark 37 3581 VG Utrecht
T 30 276 7220 info.fsc.nl

FSC FORESTS FOR ALL FOREVER™

FSC STANDAARD voor bosbeheer Nederland

Titel:	FSC STANDAARD voor bosbeheer Nederland (mei 2026)
Referentiecode document:	FSC-STD-NLD-02.1-2021 EN The Netherlands All forest types and scales
Goedkeuring:	1 DECEMBER 2021
Voor opmerkingen neem contact op met:	FSC Nederland ~~Wilhelminapark~~ Niasstraat 1~~37~~ 3531 ~~VG~~ WR Utrecht +31-(0)30-276 7220 ~~info@fsc.nl~~info@nl.fsc.org

Ingangsdatum en geldigheidsduur

Goedkeuring	~~1 december 2021~~21 april 2026
Publicatiedatum	~~25 januari 2022~~ ~~2019~~15 juni 2026
Ingangsdatum	1 ~~februari~~ januari 2027~~2~~
Geldigheidsduur	Vijf (5) jaar

Werkingsgebied

Deze *Forest Stewardship Standard voor Nederland* is bedoeld voor de beoordeling van bosbeheer in Nederland. Deze standaard heeft betrekking op het grondgebied van Nederland, maar niet op de overzeese gebiedsdelen (gemeenten Saba, Sint Eustatius, Bonaire en de landen Aruba, Curaçao, Sint Maarten)

Disclaimer

Dit document is een bewerkte versie van de officiële FSC-standaard voor bosbeheer Nederland (The FSC National Forest Stewardship Standard of The Kingdom of The Netherlands - FSC-STD-NLD-02.1-2021 EN The Netherlands All forest types and scales). Opzet en taalgebruik verschillen aanzienlijk van die van de Engelstalige versie, maar kan uitstekend dienen als werkdocument voor bosbeheerders in Nederland. In geval van twijfel geeft de tekst van het Engelstalige document altijd de doorslag.

INHOUD

INLEIDING

Inhoudsopgave

INLEIDING 4
1 ALGEMEEN 8
1.a Wetgeving 8
1.b Conversie naar niet-bos 9
1.c Verbinden aan FSC-vereisten 10
1.d Werknemers en ingehuurde arbeidskrachten 11
2 BEHEERPLANNING 16
2.a Gebiedskennis 16
2.b Omgeving en samenleving 17
2.c Beheerplan 22
2.d Werkplanning 26
2.e Monitoring 27
2.f Evaluatie en terugkoppeling 29
3 UITVOERING 32
3.a Bosbescherming 32
3.b Cultuurhistorie 34
3.c Ecologie 35
3.d High Conservation Values (HCV) 40
3.e Verjonging en oogst 42
3.f Milieu 48
3.g Invasieve soorten 51
3.h Tegengaan illegaal gebruik 52
3.i Stilleggen van werkzaamheden 53
DEFINITIES 55
Bijlage 1: Lijst van geldende wet en regelgeving 62
Bijlage 2: Indicatoren voor het maken van claims op Ecosystem Services 63
Bijlage 3: HCV Framework 64

INLEIDING

De eerste Nederlandse FSC standaard is verschenen in 2005 en was daarmee één van de eerste nationale standaarden van FSC. De nationale standaarden moeten volgens de protocollen van FSC regelmatig worden geüpdatet. Het proces van de update van de Nederlandse standaard is gestart in 2013. De inzichten op het gebied van duurzaam bosbeheer, maar ook op de wijze waarop je dat effectief en efficiënt zou kunnen toetsen, zijn in de afgelopen jaren fors veranderd. Dit leidde er toe dat er, zowel vanuit de certificaathouders als de certificerende instellingen, behoorlijke kritiek ontstaan was op de oude Nederlandse standaard. Om duidelijk te krijgen op welke punten de standaard niet (langer) voldeed is een evaluatie van de oude standaard uitgevoerd. Deze evaluatie maakt duidelijk dat de oplossing niet lag in een simpele update van de oude standaard, maar in het maken van een volledig nieuwe standaard met duidelijke uitgangspunten. Dit heeft geleid tot een volledig herziene Nederlandse standaard die aanmerkelijk verschilt in opzet en uitwerking van de oude standaard.

Uitgangspunten

Bij het opstellen van de deze Nederlandse FSC standaard is een aantal uitgangspunten gehanteerd. Een belangrijk kritiekpunt op de oude standaard was dat er tijdens audits te veel nadruk werd gelegd op administratieve controles. Hierdoor waren de administratieve lasten van FSC-certificering in de ogen van veel (potentiele) gecertificeerde bosbedrijven te hoog geworden, zonder dat daar duidelijke voordelen tegenover stonden. Een belangrijk uitgangspunt was daarom om de administratieve lasten terug te dringen en om de nadruk bij audits te leggen bij de praktische uitvoering van het bosbeheer. Het terugdringen van de administratieve lasten is onder andere bereikt door geen eisen in de Nederlandse standaard op te nemen voor criteria die door Nederlandse wetgeving voldoende worden afgedekt. De eis dat een gecertificeerd bosbedrijf aan de wetgeving dient te voldoen is dus een zeer belangrijke eis uit de Nederlandse standaard. De kracht van FSC is uiteraard ook dat het meerwaarde biedt ten opzichte van de bestaande wetgeving. Om te voorkomen dat een gecertificeerde aan moet tonen dat hij zich aan de wet houdt (administratieve lasten) is er voor gekozen om als eis te stellen dat een beheerder actief en constructief moet werken aan het oplossen van claims waaruit zou blijken dat de beheerder de nationale wetgeving niet zou hebben nageleefd. Uiteraard is het hebben van wetgeving niet voldoende, het moet ook voldoende worden nageleefd om effectief te zijn. Dit speelde bijvoorbeeld op het gebied van de Arbowet. Deze wet stelt als eis dat elke beheerder een Risicoinventarisatie en –evaluatie moet hebben. In de praktijk wordt dit niet voldoende nageleefd en gehandhaafd, terwijl dit in de ogen van de landentafel (de in Nederland gebruikte term voor de Standard Development Group) toch van groot belang is. Daarom is dit toch als een concrete eis opgenomen in de Nederlandse standaard, terwijl het ook een wettelijke vereiste is.

Om er voor te zorgen dat een audit zich voornamelijk richt op het resultaat van het bosbeheer in de praktijk is er voor gekozen om de wijze van controle door een auditor zo concreet mogelijk te beschrijven in de standaard. Hierdoor weet zowel de auditor als de gecertificeerde precies op welke wijze de eis moet worden gecontroleerd. Hierbij wordt onderscheid gemaakt in de volgende auditmethoden:

- Veldcontrole
- Administratieve controle
- Interview met beheerder
- Interviews
- Consultatie

In deze standaard is getracht om de nadruk te leggen op veldcontroles in de veronderstelling dat daarmee het beste beoordeeld kan worden of het beheer voldoet aan de eisen van FSC. Als een auditor op basis van de voorgeschreven auditmethoden niet voldoende informatie heeft om te beoordelen of er aan de betreffende eis wordt voldaan, dan kan hij/zij een alternatieve beoordelingsmethode hanteren.
Het is belangrijk om te beseffen dat een auditor verplicht is zich te houden aan de accreditatiestandaard die voor hen is opgesteld door FSC International. Dit houdt bijvoorbeeld in dat ze verplicht zijn om cross-verificatie te doen. Dat wil zeggen dat ze altijd twee bronnen moeten hebben om te bewijzen dat er voldaan is aan een eis. Dit houdt overigens niet gelijk in dat er administratief bewijs moet zijn. Een combinatie van een mondelinge verklaring van de beheerder en een observatie tijdens de veldcontrole kan ook voldoende zijn. Om deze reden zijn standaard minimaal twee auditmethoden per eis beschreven.
Bij het opstellen van deze standaard is verder getracht om geen normen op te nemen voor beheerwerkzaamheden. Bosbeheer is vrijwel altijd maatwerk, want het is sterk afhankelijk van bijvoorbeeld beheerdoelstellingen, bosgeschiedenis en groeiomstandigheden. Normen voor boswerkzaamheden werken vaak gelijkvormigheid in de hand, terwijl juist diversiteit van belang is voor veel bosfuncties. Ook kan het leiden tot dogmatisch werken, terwijl juist vakkundig maatwerk nodig is voor een goede functievervulling. Dit betekent dat in deze standaard geen normen worden vermeld, maar dat bijvoorbeeld de beheerder gevraagd wordt om voor een bepaald onderwerp een strategie te ontwikkelen en deze uit te voeren. Dit heeft uiteraard ook consequenties voor de manier van auditen. De audits naar aanleiding van de vorige Nederlandse FSC standaard waren sterk gericht op het controleren van procedures en documenten. De audits naar aanleiding van deze standaard zullen zoals gezegd meer verlegd worden naar het bos en zullen meer gaan over de beoordeling of de gekozen strategie tot het gewenste doel leidt. Dit betekent dat er ook meer inhoudelijke discussies plaats gaan vinden over het gevoerde bosbeheer. Een audit kan op zo'n moment ook een meerwaarde betekenen voor de gecertificeerde boseigenaar. Het betekent ook dat er hoge eisen gesteld worden aan de vakkennis van auditors.
Een belangrijk uitgangspunt is verder dat de eisen goed aan moeten sluiten bij de huidige beheerpraktijk en stand van kennis. Voor de auditor en de gecertificeerde is het belangrijk dat de eis eenduidig is geformuleerd en de beschrijving duidelijk is. Bijvoeglijke naamwoorden met een normstelling, zoals grote, significante, voldoende, zijn zo veel mogelijk vermeden. In enkele gevallen was dit echter niet te voorkomen. In dergelijke gevallen is geprobeerd om in de toelichting aan te geven welke factoren een rol spelen bij de beoordeling van het bijvoeglijk naamwoord. Zo nodig is extra toelichting gegeven op de eis. Deze informatie is zowel relevant voor de gecertificeerde als de auditor.
Als laatste uitgangspunt geldt dat geen eisen worden opgenomen voor onderwerpen die weliswaar belangrijk zijn, maar die geen aandacht nodig hebben omdat de beheerpraktijk er

voldoende aandacht aan besteedt en/of de ontwikkelingen voldoende in de goede richting gaan.

Leesbaarheid
Om de leesbaarheid en de logica van de Nederlandse standaard te verhogen is in de eerste plaats de opzet van de principes en criteria losgelaten. De nieuwe opzet is gebaseerd op de gebruikelijke plannings- en uitvoeringscyclus in het Nederlandse bosbeheer. Het eerste hoofdstuk (Algemeen) behandelt enkele algemene eisen, bijvoorbeeld op het gebied van wetgeving en werknemers. In het tweede hoofdstuk zijn de eisen opgenomen die betrekking hebben op beheerplanning. De kern wordt hierbij gevormd door het beheerplan. Om tot een beheerplan te komen is gebiedskennis (paragraaf 2a) en vakkennis (paragraaf 1e) noodzakelijk. Voor FSC is het belangrijk om ook de omgeving en samenleving de kans te geven om invloed uit te oefenen op het beheer (participatie) of op zijn minst geïnformeerd te worden (communicatie). Dat is geregeld in de eisen in paragraaf 2b. Het beheerplan, dat gericht is op lange (en eventueel middellange) termijn doelen, moet uitgewerkt worden tot een werkplanning (paragraaf 2d). Om te weten welke effecten het beheer heeft (op de beheerdoelstellingen) moet gemonitord worden. De eisen hiervoor zijn opgenomen in paragraaf 2e. Minimaal elke achttien jaar moet een beheerplan geactualiseerd worden. Uiteraard moeten dan ook de resultaten van de monitoring en van een evaluatie van de afgelopen beheerperiode meegenomen worden (paragraaf 2f).
In het derde hoofdstuk zijn eisen opgenomen met betrekking tot de uitvoering van beheermaatregelen. Deze eisen zijn opgesplitst naar beheerdoel. In de eerste paragraaf (1a) zijn eisen opgenomen die gericht zijn op bosbescherming. In de paragrafen cultuurhistorie (paragraaf 3b), ecologie (3c) en oogst (3e) zijn drie basisdoelstellingen van bosbeheer opgenomen. Recreatie is onderdeel van de paragraaf Omgeving en samenleving (2b). In paragraaf 3d is het door FSC bekende begrip High Conservation Values verder uitgewerkt. Milieueisen, bijvoorbeeld op het gebied van bestrijdingsmiddelen en meststoffen, zijn opgenomen in paragraaf 3f. In paragraaf 3g zijn eisen opgenomen om op te treden tegen invasieve soorten, hetgeen een actueel onderwerp is. Paragraaf 3h gaat over het tegengaan van illegaal gebruik. De laatste paragraaf (3i) gaat over het stilleggen van werkzaamheden.

Een andere maatregel om de leesbaarheid en de begrijpbaarheid van de standaard te vergroten is een duidelijke indeling van de onderdelen van een eis. Elke eis begint met een beschrijving van de eis zelf. Daarna wordt in zoveel mogelijk detail beschreven hoe de controle van de auditor er uit moet zien. Dit geeft zoveel mogelijk duidelijkheid aan de auditor en de gecertificeerde wat en hoe er precies gecontroleerd moet worden. Hierboven is al beschreven welke auditmethoden er mogelijk zijn. Het derde onderdeel is de toelichting. In dit onderdeel wordt in meer detail de eis uitgewerkt. Deze toelichting hoort bij de eis zelf, maakt onderdeel uit van de controle van de auditor, en is dus normatief. Wel kan het een gespreksonderwerp zijn op basis waarvan de auditor kan concluderen of er aan de eis is voldaan.
Het laatste onderdeel van elke eis betreft het doel van de eis. In dit deel wordt de bedoeling van de eis omschreven, met andere woorden: wat de eis probeert te bereiken. Deze tekst is uitsluitend bedoeld als aanvullende informatie en wordt niet gebruikt bij de controle van de auditor.

Nieuwe inhoudelijke eisen

FSC staat voor duurzaam bosbeheer en heeft de ambitie om bosbeheer stapje voor stapje te verbeteren. Elke nationale standaard moet elke vijf jaar herzien worden en dit biedt telkens de kans om zo nodig aanvullende eisen te stellen. Ook in deze standaard is een aantal eisen opgenomen die van sommige bosbeheerders een stapje vooruit zal vragen. Dit zijn veelal onderwerpen die actueel zijn geworden door toegenomen (wetenschappelijke) kennis of veranderde maatschappelijke inzichten. Deze eisen zijn veelal op zo'n wijze geformuleerd dat ze ook haalbaar zijn voor een beheerder die tot dusverre nog weinig tot geen aandacht heeft gehad voor het betreffende onderwerp. Zo wordt bijvoorbeeld aandacht besteed aan:

- Voorkomen van bodemverdichting;
- Strategievorming voor biodiversiteit;
- Keuze machines en werkmethoden;
- Strategievorming voor bosverjonging;
- Verbranding en afvoer van tak- en tophout;
- Aankoop plantmateriaal;
- Bestrijding invasieve, uitheemse soorten.

Definities

Van inhoudelijke termen is achterin de standaard een definitie opgenomen. Definities die van belang zijn om hier even de vermelden zijn 'beheerder' en 'beheerplan'. Een beheerder wordt in deze standaard gedefinieerd als de persoon of personen die verantwoordelijk is/zijn voor de beheervisie, beheerplanning en de uitvoering hier van. Dit kan dus de eigenaar zijn, maar ook de beheerder, de boswachter of alle drie. Beheerplan is gedefinieerd als en samenhangend geheel van documenten, kaarten en digitale bestanden dat de lange termijndoelen voor het gebied beschrijft en de wijze waarop daaraan gewerkt wordt. Het beheerplan kan dus één document zijn waarin alles is opgenomen, maar ook meerdere (digitale) documenten.

1 ALGEMEEN

1.a Wetgeving

Eis 1 (1.1.1. 1.3.1, 1.3.2, 1.3.3, 1.5.1, 1.5.2, 1.7.1, 2.1.1 t/m 2.1.4, 2.2.1 t/m 2.2.7, 2.3.1, 2.3.3 t/m 2.3.6, 2.4.1 t/m 2.4.3, 2.6.4, 4.6.3, 6.4.3, 6.4.4, 6.4.5, 6.5.4, 6.6.3, 6.6.4, 10.1.1)
De beheerder neemt in het geval de wet is overtreden stappen om dit op te lossen en in de toekomst te voorkomen.
Wijze van controleren door auditor:
Interview met beheerder:

- Zijn er gevallen geweest waarin de wet is overtreden?
- Zo ja, hoe zijn deze gevallen opgelost of hoe wordt gewerkt aan het oplossen ervan?
- Zo ja, hoe wordt voorkomen dat het in de toekomst nog eens gebeurt?
- Wat zijn de contactgegevens van partijen die betrokken zijn bij de overtreding van de wet?

Consultatie stakeholders:

- Consultatie van relevante partijen die betrokken zijn of zijn geweest bij een overtreding van de wet of de beheerder stappen heeft ondernomen om het op te lossen.

Toelichting:
De certificerende organisatie dient vooral te controleren of er claims zijn dat de bosbeheerder de nationale wetgeving niet heeft nageleefd. Het gaat hierbij onder andere om de volgende specifieke wetten, regelingen en verordeningen (zie bijlage 1 voor complete lijst):
Arbowet
Wet gewasbeschermingsmiddelen en biociden (Wgb)
Wet Natuurbescherming
Natuurschoonwet 1928
Monumentenwet 1988 en rechtsopvolgers Erfgoedwet en Omgevingswet
Wet Milieubeheer
Wet Ruimtelijke Ordening (Wro)
Wet op de Archeologische monumentenzorg
EUTR
Waterwet
Kaderrichtlijn Water
Wet wapens en munitie
Provinciale verordeningen inzake waterwingebieden en grondwaterbeschermingsgebieden
Doel:
Veel indicatoren uit de internationale FSC-standaard zijn in Nederland in voldoende mate afgedekt in de wetgeving. Deze eis richt zich er op dat een beheerder zich aan de wetgeving houdt. Hierbij wordt, met het oog op de administratieve lasten, niet gevraagd aan de beheerder om te bewijzen dat hij/zij zich aan de wet houdt, maar de eis te richten op eventuele claims dat de beheerder in strijd met de wet heeft gehandeld.

1.b Conversie naar niet-bos

Eis 2 (6.9.1)
Binnen de beheereenheid vindt geen omvorming van bos of High Conservation Values (zie ook eis 43) naar ander landgebruik plaats:
a) in gebieden met een uitzonderlijk hoge concentratie van zeldzame soorten of zeldzame cultuurhistorische elementen en structuren, en;
b) voor meer dan 5% van het totale oppervlakte van de beheereenheid, en;
~~c) voor meer dan 0,5% van het totale oppervlak van de beheereenheid in één jaar, en~~
~~d)~~c) wanneer er geen sprake is van duidelijke en lange-termijn natuurbeschermingsdoelen en sociale voordelen binnen de beheereenheid.
Wijze van controleren door auditor:
Administratieve controle:
- Controle van de volgende documenten waaruit blijkt dat het conversieproject voldoet aan de randvoorwaarden uit de eis:
  - Beschrijving van de natuur-, cultuurhistorische- of religieus/spirituele waarden die verloren gaan als gevolg van de conversie en;
  - Overzicht cumulatieve conversieoppervlakte vanaf 4 mei 2015.

Veldcontrole:
- Controle of er conversie van bos naar niet-bos heeft plaatsgevonden waarbij niet is voldaan aan de gestelde voorwaarden (o.a. controle grenzen van conversiegebieden).

Toelichting:
Omvormingen van vóór 4 mei 2015 bij certificaathouders die vóór deze datum reeds gecertificeerd waren én die nog tot een maximum van 10% van het totale areaal van een beheereenheid mochten omvormen worden niet meegeteld. Onder ander landgebruik worden ook plantages verstaan.
Toelichting: FSC heeft voor Nederland een 'generic derogation' goedgekeurd om de jaarlijkse conversiedrempel van 0,5% te overschrijden, op voorwaarde dat de CH voldoet aan de overige sub-indicatoren onder Eis 2. (FSC-DER-2020-007)

Doel:
Bosinstandhouding is de belangrijkste component van duurzaam bosbeheer. Deze eis is er op gericht om omvorming van bos naar andere landgebruik in sterke mate te beperken.

Eis 2b (6.9.2)
In die gevallen dat er toch omvorming plaatsvindt kan de beheerder overtuigend aantonen dat er geen alternatieven waren voor conversie. De beheerder streeft er aantoonbaar naar binnen drie jaar eenzelfde oppervlak elders aan te planten, evenredig aan het omgevormde areaal.
Wijze van controleren door auditor:
Administratieve controle:
- (Wanneer geen aanplant heeft plaatsgevonden) Controle van documenten waaruit overtuigend blijkt dat de mogelijkheden van aanplant elders serieus overwogen zijn

Veldcontrole:

- Controle van aangeplante areaal.

Eis 2c (6.11)
Beheereenheden komen niet in aanmerking voor certificering als ze ~~natuurlijk bossen of~~ gebieden met een hoge natuurwaarde bevatten die na 31 december 2020 zijn omgezet, behalve wanneer de omzetting:
a) slechts een zeer beperkt deel van de beheerseenheid betreft, en
b) duidelijke en lange-termijn natuurbeschermingsdoelen en sociale voordelen oplevert binnen de beheereenheid, en
c) geen bedreiging vormt voor de High Conservation Values, noch voor locaties of hulpbronnen die nodig zijn om die High Conservation Values te behouden of te verbeteren.

1.c Verbinden aan FSC-vereisten

Eis 3 (1.8.1, 1.8.2)
De beheerder heeft een schriftelijk beleid waarin hij/zij verklaart dat hij/zij zich verbindt aan de eisen die FSC stelt voor certificering. Deze verklaring is gratis beschikbaar voor geïnteresseerden.
Wijze van controleren door auditor:
Administratieve controle

- Controle of er een schriftelijke verklaring beschikbaar is.

Toelichting:
De beheerder kan een eigen tekst opstellen waarmee aan deze eis wordt voldaan. Het is verplicht om de volgende tekst op te nemen in de verklaring:
De beheerder houdt zich thans noch in de toekomst direct of indirect bezig met:

- Illegale houtkap of handel in illegaal hout.
- Houtkap waarbij traditionele en mensenrechten worden geschonden.
- Houtkap in bossen met zeer bijzonder waarden, waarbij deze bijzondere waarden vernietigd worden door bosbouwactiviteiten.
- Significante conversie (omzetting) van bossen in ander landgebruik.
- Introductie van genetisch gemodificeerde organismen in bos.
- Schending van ILO Core Conventions zoals beschreven in de ILO Declaration on Fundamental Principles and Rights at Work.

Doel:
Om ‘greenwashing’ te voorkomen wil FSC voorkomen dat beheerders zich gedurende korte tijd laten certificeren op het moment dat het hem/haar uitkomt. Deze eis vraagt beheerders om te verklaren dat ze de intentie hebben om zich voor langere tijd aan FSC te binden. De verplichte tekst is een eis uit het beleidsdocument FSC-POL-01-004 V2-0 (Policy for the association of organizations with fsc) van FSC international. De punten uit deze opsomming zijn ook als eisen opgenomen in de Nederlandse FSC standaard.

Eis 4 (5.1.1, 5.1.2, 5.1.3)
Indien een beheerder ecosysteemdiensten met een FSC-claim aanbiedt, dient te worden voldaan aan de eisen uit bijlage 2. Daartoe dienen de aan te bieden ecosysteemdiensten door de beheerder in kaart te worden gebracht. Het benutten van ecosysteemdiensten mag

de productiecapaciteit niet permanent overstijgen of aantasten en mag geen nadelige gevolgen hebben voor de beheerdoelstellingen.

Wijze van controleren door auditor:

Administratieve controle

- Controleren of opsomming ecosysteemdiensten bestaat.
- Controleren of wordt voldaan aan de eisen uit bijlage 2.

Interview met beheerder:

- Worden er ecosysteemdiensten aangeboden met een FSC-claim?
- Zo ja, hoe zorgt u er voor dat de productiecapaciteit niet permanent overstegen of aangetast wordt en/of negatieve gevolgen heeft voor de beheerdoelstellingen?

Doel:

De internationale standaard van FSC stelt eisen aan het gebruik van een FSC-claim bij het aanbieden van ecosysteemdiensten. Deze eisen zijn overgenomen uit de internationale standaard. Hout (incl. houtige biomassa) valt binnen de context van FSC niet onder ecosysteemdiensten, omdat hier een specifieke eis voor is opgenomen.

1.d Werknemers en ingehuurde arbeidskrachten

Eis 5 (2.5.1, 2.5.2)

Alle relevante personeelsleden die bij de planning en de uitvoering van beheerwerkzaamheden worden ingezet dienen gekwalificeerd te zijn voor het betreffende werk. De beheerder heeft voor alle relevante personeelsleden een bijgewerkt overzicht van ervaring en scholing.

Wijze van controleren door auditor:

Administratieve controle

- Steekproefsgewijs controleren of de betreffende persoon gekwalificeerd is en blijft voor het betreffende werk op basis van een vergelijking van het functieprofiel met:
  - werkervaringsoverzicht, en/of;
  - (bij)scholingsoverzicht, en/of;
  - scholingsplan.

Interviews:

- Steekproefsgewijze interviews met personen die direct bij de planning en de uitvoering van beheerwerkzaamheden worden ingezet
  - Wat zijn de eisen die gelden voor het werk dat je doet?
  - Ben je voldoende gekwalificeerd voor dit werk?
  - Zo ja, waarom?

Toelichting:

Deze eis betreft alle personeelsleden die betrokken zijn bij de planning en uitvoering van beheerwerkzaamheden. Administratief personeel valt hier bijvoorbeeld niet onder.

Doel: Een belangrijke component van duurzaam bosbeheer is de vakkundigheid van mensen die bij het beheer betrokken zijn. Deze eis richt zich op de mate van vakkundigheid van personen die betrokken zijn bij de planning en de uitvoering van beheermaatregelen. Deze vakkundigheid kan voor (eigen) personeel worden getoetst door een vergelijking tussen de eisen die voor het betreffende werk gelden (functieprofiel) en de kwalificaties van de betreffende persoon. De kwalificaties kunnen worden getoetst aan de hand van het

opleiding- en werkervaringsoverzicht van de betreffende werknemer en de gevolgde scholing. Met het scholingsplan wordt beoordeeld of de betreffende werknemer in voldoende mate is en wordt bijgeschoold door het volgen van trainingen, cursussen, opleidingen, vakinhoudelijk georiënteerde bijeenkomsten, e.d. In een scholingsplan wordt beschreven welke kennis en vaardigheden aandacht of verbetering behoeven en op welke wijze daar invulling aan gegeven wordt.

Eis 6 (2.3.2, Note bij 2.3.6, 2.3.7)

De beheerder heeft een maximaal vier jaar oude Risico-inventarisatie en -evaluatie (RI&E) en een bijbehorend Plan van Aanpak en voert het laatstgenoemde plan uit. Een overzicht van ongevallen, beroepsziekten en het hieraan gerelateerde verzuim in de afgelopen vijf jaar maakt hier onderdeel van uit. De frequentie en ernst van ongevallen dienen laag te zijn ten opzichte van het gemiddelde in de landbouw en bosbouwsector.

Wijze van controleren door auditor:

Administratieve controle:

- Controle of er een maximaal vier jaar oude RI&E en een bijbehorend Plan van Aanpak beschikbaar is en of het Plan van Aanpak wordt uitgevoerd.
- Controle of een overzicht van ongevallen en het hieraan gerelateerde verzuim in de afgelopen vijf jaar is opgenomen in de RI&E.

Interview met beheerder:

- Heeft u het Plan van Aanpak uitgevoerd?
- Zo nee, kunt u beargumenteren waarom niet?

Toelichting:

De Arbowet schrijft voor dat organisaties die personeel in dienst hebben waarover ze gezag kunnen uitoefenen een Risico-inventarisatie en –evaluatie (RI&E) maken en op basis daarvan een Plan van Aanpak opstellen en uitvoeren. Voor meer informatie over RI&E in het algemeen zie www.rie.nl.

Om het voor organisaties in de bos en natuursector eenvoudiger en goedkoper te maken om aan deze eis te voldoen is een digitaal instrument beschikbaar. Deze is beschikbaar op http://www.rie.nl/instrumenten/bos-natuur/.

Bij het opstellen van de RI&E en het Plan van Aanpak is de Arbocatalogus van belang. In deze arbocatalogus is de Arbowet voor de sector bos en natuur nader uitgewerkt (http://www.agroarbo.nl/bos-en-natuur/). Hierin worden de belangrijkste punten genoemd die tijdens het werk fout kunnen gaan en niet altijd goed geregeld zijn. Verder worden hier maatregelen en/of oplossingen voor gegeven die werkgevers kunnen nemen. Een checklist geeft aan wat werknemers kunnen doen voor hij/zij aan de slag gaat. De arbocatalogus is opgesteld door sociale partners en goedgekeurd door de Inspectie SZW. In principe moeten werkgevers en werknemers zich hier aan houden. Er mag alleen van afgeweken worden mits de werkwijze voldoet aan de wet en minimaal hetzelfde beschermingsniveau/veiligheidsniveau biedt als de werkwijzen zoals die omschreven staan in de arbocatalogus.

Voor de bosbouwsector bestaan geen aparte bosbouwsector; wel zijn er CBD-statistieken voor de Landbouw, visserij en bosbouw tezamen.

Doel:

Deze eis richt zich op veilig en gezond werken. Dit wordt geregeld in de Arbowet en daarom had in deze standaard kunnen worden volstaan met het verwijzen naar eis 1 uit de Nederlandse FSC standaard. Er is echter voor gekozen om een belangrijke aspect uit deze

wetgeving, namelijk het hebben van een RE&I en een Plan van Aanpak en het uitvoeren van de laatste, als een aparte eis op te nemen om extra aandacht voor dit onderwerp te vragen.

Eis 7 (2.5.3)
Alle vrijwilligers die bij de uitvoering van beheerwerkzaamheden worden ingezet dienen voldoende training te hebben gehad om veilig te kunnen werken.

Wijze van controleren door auditor:

Interview met beheerder:

- Welke training krijgen vrijwilligers op het gebied van veilig werken?
- Hebben vrijwilligers de beschikking over het juiste materieel en persoonlijke beschermingsmiddelen?
- Hoe wordt er toezicht gehouden op veilig werken?

Toelichting:
Deze eis betreft vrijwilligers die betrokken zijn de uitvoering van beheerwerkzaamheden. Doel: Net als bij eigen personeel is het belangrijk dat vrijwilligers de vaardigheden en persoonlijke beschermingsmiddelen hebben om veilig te kunnen werken. Dit geldt zeker als ze gemechaniseerd werk uitvoeren met bijvoorbeeld een motorkettingzaag of bosmaaier.

Eis 8 (2.5.4)
De begeleiding bij uitvoeringswerkzaamheden bestaat minimaal uit werkinstructies voor aanvang van de werkzaamheden en een controle na afronding van de werkzaamheden.

Wijze van controleren door auditor:

Interview met beheerder:

- Geeft u bij elke uitvoeringswerkzaamheid een werkinstructie vooraf en controleert u het werk achteraf?

Doel:
De kwaliteit van werkzaamheden wordt mede bepaald door een goede werkinstructie en toezicht. Deze eis richt zich hierop.

Eis 9 (2.5.5)
Aannemers die door of namens de beheerder worden ingehuurd voor het verrichten van exploitatiewerkzaamheden met een totale aanneemsom van meer dan 5.000 euro excl. BTW voldoen aan de eisen van de Erkenningsregeling bosaannemers (ErBo-regeling) of Groenkeur of een gelijkwaardig keurmerk.

Wijze van controleren door auditor:

Administratieve controle:

- Controle of ingehuurde bedrijven gecertificeerd zijn volgens de ErBo-regeling of Groenkeur.
- Indien niet gecertificeerd: Voldoet de aannemer aan de eisen van de ErBo-regeling of Groenkeur?

Veldcontrole:

- Indien niet gecertificeerd: Voldoet de aannemer aan de eisen van de ErBo-regeling of Groenkeur?

Interview beheerder:

- Indien niet gecertificeerd: Voldoet de aannemer aan de eisen van de ErBo-regeling of Groenkeur?

Interview aannemer:

- Indien niet gecertificeerd: Voldoet u aan de eisen van de ErBo-regeling of Groenkeur?

Toelichting:

Deze eis is van toepassing voor het inhuren van aannemers die exploitatiewerkzaamheden uitvoeren met een totale aanneemsom van meer dan 5.000 euro excl. BTW. Het gaat hierbij zowel om aannemers die direct door de beheerder worden ingehuurd als bedrijven die door bijvoorbeeld een houtkoper worden ingehuurd. Onder exploitatiewerkzaamheden wordt uitsluitend verstaan: dunnen, vellen, korten, slepen, uitrijden, stapelen, klepelen, stobben rooien, ter plaatse bewerken van hout en veiligheidssnoei met een hoogwerker. Dit geldt ook als (een deel van) deze werkzaamheden plaats vindt op het terrein van derden, maar nog wel in de invloedsfeer is van de beheerder (bijv. het stapelen van hout langs de openbare weg).

In het geval een bedrijf gecertificeerd is voor ErBo, Groenkeur of een gelijkwaardig keurmerk dient de auditor te controleren of het betreffende bedrijf inderdaad gecertificeerd is. Verder hoeft alleen op een passieve manier gecontroleerd te worden of een aannemer aan de eisen van het keurmerk voldoet. Dit wil zeggen dat de auditor in eerste instantie alleen ingebrekestellingen mag constateren door middel van observaties. Een auditor hoeft zijn ogen dus niet te sluiten, maar gaat dus niet actief op zoek naar ingebrekestellingen. Uiteraard mag een auditor wel nader onderzoek doen als de observaties hier aanleiding toe geven.

Als een bedrijf niet gecertificeerd is, dient de beheerder aan te tonen dat de aannemer voldoet aan de eisen van de ErBo-regeling, Groenkeur of een gelijkwaardig keurmerk. Uiteraard zal dit normaal gesproken gebeuren op basis van informatie die de aannemer aanlevert aan de beheerder. De auditor zal dit op een actieve manier controleren door bijvoorbeeld vragen te stellen of naar documenten te vragen.

Als een aannemer gecertificeerd is volgens een gelijkwaardig keurmerk, dan dient de beheerder aan te tonen dat dit betreffende keurmerk inderdaad gelijkwaardig is aan ErBo of Groenkeur. Ook in dit geval controleert de auditor op een actieve wijze.

Doel:

Doel van deze eis is dat aannemers die exploitatiewerkzaamheden uitvoeren voldoen aan eisen op het gebied van arbeidsomstandigheden, vorming/ontwikkeling/scholing werknemers en bedrijfsvoering.

Eis 10 (4.3.1, 5.4.1)

Lokale gemeenschappen, aannemers en leveranciers worden redelijke kansen geboden m.b.t. werkgelegenheid, opleiding en andere diensten.

Wijze van controleren door auditor:

Interview met beheerder:

- Voeren lokale aannemers wel eens werkzaamheden uit?
- Worden wel eens goederen aangeschaft bij lokale leveranciers?
- Worden er opleidingsmogelijkheden geboden? Zo ja, zijn hier lokale personen bij betrokken?

Toelichting:

Als de goederen of diensten van lokale en niet-lokale aanbieders gelijkwaardig zijn voor wat betreft prijs-kwaliteit, dan dient de voorkeur uit te gaan naar een lokale aanbieder.

Doel:

Deze eis richt zich op de rol die een boseigenaar kan spelen in de lokale economie en

werkgelegenheid.

Eis 11 (1.7.2)
In het geval van corruptie worden maatregelen genomen om dit in de toekomst te voorkomen.
Wijze van controleren door auditor:
Interview met beheerder:
- Is er corruptie opgetreden sinds de laatste audit?
- Zo ja, welke maatregelen zijn er genomen om dergelijke corruptie in de toekomst te voorkomen?

Toelichting:
Het gaat hierbij zowel om de situatie waarbij de beheerder zich laat betalen in de vorm van een wederdienst of vriendendienst om zijn macht of bevoegdheid foutief aan te wenden als om de situatie waarbij de beheerder een wederdienst of als vriendendienst aanbiedt.
Doel:
Corruptie is geen groot probleem in Nederland. Als er desondanks een geval is geweest van corruptie, dan moeten maatregelen genomen worden om dergelijke corruptie in de toekomst te voorkomen.

2 BEHEERPLANNING

2.a Gebiedskennis

Eis 12 (4.7.1)
De volgende locaties zijn digitaal of schriftelijk vastgelegd, mede op basis van de spontane inbreng van derden:
- Locaties met een cultuurhistorische waarde, en;
- Locaties met een aardkundige waarde, en;
- Locaties met een ecologische waarde , en;
- Oppervlaktewaterlichamen, en;
- Opengestelde gebieden met bijbehorende openstellingvoorwaarden.

Wijze van controleren door auditor:
Administratieve controle:
- Controle of cultuurhistorische, aardkundige en ecologische locaties schriftelijke of digitaal zijn vastgelegd, bijvoorbeeld op kaart, documenten of in een database.

Consultatie stakeholders:
- Consultatie van relevante partijen van de gebruiksgerechtigdenlijst, waarbij gevraagd wordt of hun eventuele inbreng op het gebied van cultuurhistorische, aardkundige en ecologische locaties zijn overgenomen door de beheerder.

Veldcontrole:
- Controle of tijdens de veldcontrole gesignaleerde cultuurhistorische, aardkundige en ecologische locaties digitaal of schriftelijk zijn vastgelegd.

Toelichting:
Deze eis richt zich op gebiedskennis. Deze eis gaat niet over monitoring. Bij monitoring gaat het om gegevens die meer dynamisch zijn en dus regelmatig opnieuw in beeld moeten worden gebracht. Bij gebiedskennis gaat het dus om de meer statische gegevens.

Het gebruik van de inbreng van derden is gebaseerd op informatie die de beheerder spontaan aangereikt krijgt. De beheerder heeft dus geen verplichting om binnen deze eis derden actief te benaderen om gebiedskennis op te bouwen. Of de beheerder de inbreng van derden moet verwerken in zijn gebiedsbeschrijving hangt af van de waarde van het element. De beheerder moet kunnen beargumenteren waarom een bepaald element, dat is aangedragen door derden, niet is vastgelegd.
Voor meer informatie over aardkundige waarden zie bijvoorbeeld: Ancker, J.A.M. van den, H.G. Baas, M.E.G. Visscher, Natuur met (w)aarde, Landschapsbeheer Nederland, 2004. Voor meer informatie over cultuurhistorische waarden in bossen zie bijvoorbeeld: Jansen, P, M. van Benthem, Historische boselementen; geschiedenis, herkenning en beheer, Stichting Probos, 2005.
Doel:
Een belangrijke component van duurzaam bosbeheer is gebiedskennis. Deze eis richt zich op deze gebiedskennis door te vragen naar het administratief vastleggen van elementen en gebieden met een hoge waarde, waterlichamen en opengestelde gebieden. Deze eis vormt de basis voor andere eisen op het gebied van bijvoorbeeld cultuurhistorie, aardkundige waarden e.d.

2.b Omgeving en samenleving

Eis 13 (4.1.1)
De beheerder heeft een lijst van (vertegenwoordigers van) gebruiksgerechtigden die mogelijk negatieve gevolgen kunnen ondervinden van beheeractiviteiten.
Wijze van controleren door auditor:
Administratieve controle
- De beheerder heeft een lijst van (vertegenwoordigers van) gebruiksgerechtigden.

Toelichting:
De lijst van (vertegenwoordigers van) gebruiksgerechtigden bestaat uitsluitend uit rechtspersonen (dus niet natuurlijke personen) die enig recht kunnen doen gelden op het gebruik van het bos. Het kan hierbij bijvoorbeeld gaan om huur, pacht, erfpacht en openstellingsregels. In het geval van openstellingsregels gaat het om lokale organisaties of lokale afdelingen van landelijke organisaties, zoals sport-, natuur- en milieuorganisaties.
Doel:
Communicatie en participatie krijgt een belangrijke rol toebedeeld in de internationale FSC standaard. Om dit mogelijk te maken is het noodzakelijk dat een beheerder een goed beeld heeft van organisaties die direct belang en evt. rechten hebben bij zijn/haar bos en het beheer daarvan. Deze eis richt zich op het hebben van een lijst met (vertegenwoordigers van) gebruiksgerechtigden.

Eis 14 (Note bij 4.1.1)
De beheerder heeft een overzicht van belangen en rechten van gebruiksgerechtigden m.b.t.:
- eigendom, en;
- toegang tot en gebruiksrechten van bosproducten en ecosysteemdiensten, en;
- wettelijke gebruiksrechten en verplichtingen.

Wijze van controleren door auditor:
Veldcontrole:
- Controle of de beheerder een overzicht heeft van eigendomsrechten,

gebruiksrechten en verplichtingen van belanghebbenden.

Toelichting:

Bij eigendomsrechten gaat het om het eigendom van een derde, voor zover dat gelegen is binnen de beheereenheid. Bij toegang tot en gebruiksrechten van ecosysteemdiensten gaat het niet om algemene openstellingregels. De volgende twee eisen behandelen dit in meer detail.

Doel:

Deze eis is er op gericht dat een beheerder rechten en plichten van belanghebbenden respecteert.

Eis 15 (4.1.2)

De huidige mate van gebruiksmogelijkheden van de beheereenheid wordt niet ingeperkt, behalve als de beheerder dit kan rechtvaardigen op grond van een bedreiging voor de beheerdoelstellingen en het ontbreken van alternatieve oplossingen of daartoe gedwongen wordt door wet- en/of regelgeving.

Wijze van controleren door auditor:

Veldcontrole:

- Controle of de gebruiksmogelijkheden zijn ingeperkt (bijv. openstelling)

Interview met beheerder:

- Zijn de gebruiksmogelijkheden van de beheereenheid beperkt sinds de vorige audit?
- Zo ja, kunt u dit rechtvaardigen?

Consultatie stakeholders:

- Consultatie van relevante partijen van de gebruiksgerechtigdenlijst, waarbij gevraagd wordt of hun gebruiksmogelijkheden zijn ingeperkt sinds de laatste audit en zo ja, of dit beargumenteerd is door de beheerder.

Toelichting:

Onder vormen van gebruik kan bijvoorbeeld worden verstaan: houtoogst, waterwinning, wandelen, paardrijden, aangespannen paard, mountainbiken, natuurstudie, paddenstoelen plukken, beukennoten en kastanjes rapen, wildkamperen en dergelijke. Een bepaalde gebruiksvorm kan bijvoorbeeld de beheerdoelstellingen in gevaar brengen door vandalisme, de verstoring van fauna, de beschadiging van flora en vegetatie, de verstoring van de bodem en het veroorzaken van aanzienlijke sociale conflicten. Het dient hierbij te gaan om aanzienlijke effecten op de beheerdoelstellingen, dus bijvoorbeeld niet om een tijdelijke verstoring of beschadiging. De beheerder dient de negatieve effecten en oorzaken goed in beeld te hebben gebracht en alternatieve oplossingen te hebben onderzocht (bijvoorbeeld verleggen paden of routes). De beheerder dient een oplossing te kiezen die het probleem wegneemt, maar zo min mogelijk beperkingen oplevert voor het gebruik van de beheereenheid. De beheerdoelstellingen waarop de beheerder zich baseert dienen opgenomen te zijn in het beheerplan.

Doel:

Toegankelijkheid is van cruciaal belang voor het recreatieve gebruik van bossen en daarmee voor de maatschappelijke waarde er van. In deze eis wordt daarom als eis gesteld dat de huidige mate van openstelling en gebruik niet wordt aangetast, behalve als (een deel van) het huidige gebruik ten koste gaat van de beheerdoelstellingen en er geen alternatieve oplossingen zijn.

Eis 16 (4.1.2)
De beheerder beoordeelt aanvullende wensen van derden ten aanzien van de gebruiksmogelijkheden van de beheereenheid welwillend op basis van wenselijkheid en haalbaarheid, voor zover deze wensen het persoonlijke belang van één of enkele individuen overschrijden en voor zover ze passen binnen de beheerdoelstellingen.
Wijze van controleren door auditor:
Consultatie stakeholders:

- Consultatie van relevante partijen uit de gebruiksgerechtigdenlijst om na te gaan of er naar redelijkheid is gereageerd op aanvullende wensen.

Interview beheerder:

- Heeft u aanvullende eisen gekregen ten aan zien van gebruiksmogelijkheden van de beheereenheid?
- Zo ja, hoe heeft u hierop gereageerd?
- Welke argumenten heeft u gebruikt om tot uw beslissing te komen?

Toelichting:
Deze eis is er voor bedoeld dat derden aanvullende wensen ten aanzien van de gebruiksmogelijkheden van de beheereenheid in kunnen brengen bij een beheerder en dat deze hierin een beargumenteerde keuze maakt. Het gaat hierbij uitsluitend om wensen met een groter algemeen belang en dus niet om wensen die uitsluitend voor een individu of enkele individuen van belang is. De beheerder maakt een keuze op basis van wenselijkheid en haalbaarheid, waarbij ook de belangen van gebruiksgerechtigden worden meegenomen. Bij deze eis gaat het bijvoorbeeld om wensen ten aanzien van openstelling, erfgoed, ecologische waarden en de productiefunctie van het bos.
Doel:
Eis 14 is gericht op de instandhouding van het huidige bosgebruik. Deze eis is er op gericht dat beheerders in alle redelijkheid open staan voor aanvullende eisen op het gebied van bosgebruik.

Eis 17 (4.5.1 t/m 4.5.4, 7.6.1)
Partijen waarvan de belangen geschaad kunnen worden door grote en structurele veranderingen in het bosbeheer worden betrokken bij de voorbereidingen van dergelijke maatregelen op basis van vrije, voorafgaande en geïnformeerde toestemming. De resultaten van deze inbreng van derden worden meegenomen in uitwerking, planning, uitvoering en/of beheer. Communicatie wordt schriftelijk vastgelegd en voorgelegd aan de betrokken partijen.
Wijze van controleren door auditor:
Interview met beheerder

- Zijn er claims geweest waaruit zou blijken dat de belangen van partijen zijn geschaad door veranderingen in het bosbeheer?
- Zo ja, hoe zijn afgeronde claims opgelost of hoe wordt gewerkt aan het oplossen van een openstaande claim?
- Wat zijn de contactgegevens van partijen die een claim hebben ingediend?

Veldcontrole:

- Controle of er grootschalige ingrepen zijn gepleegd

Consultatie stakeholders:
In het geval van grote en structurele veranderingen in het bosbeheer:

- Consultatie van relevante partijen van de gebruiksgerechtigdenlijst met de vraag of hun belangen zijn geschaad door veranderingen in het bosbeheer, en;
- Consultatie van relevante partijen die betrokken zijn of zijn geweest bij een claim over de wijze waarop ze hier bij betrokken zijn en of hun zienswijze is meegenomen in uitwerking, planning, uitvoering en/of beheer.

Toelichting:
Betrokkenheid van deze partijen is erop gericht een bijdrage te leveren aan het verminderen van significante negatieve invloed hiervan. Bij deze eis gaat het bijvoorbeeld om veranderingen die grote invloed hebben op openstelling, erfgoed, ecologische waarden en de productiefunctie van het bos. Bij belangen kan onderscheid worden gemaakt tussen economische en niet-economische belangen. Het schaden van economische belangen krijgt een hoger belang toegewezen dan niet-economische belangen.
De consultatie hoeft niet perse door de beheerder zelf georganiseerd te worden, maar kan ook onderdeel zijn van een bijbehorende procedure via een andere organisatie (bijv. vergunningsaanvraag of procedure goedkeuring beheerplan N2000).
Doel:
Sommige activiteiten kunnen derhalve ingrijpend zijn voor (een bepaalde groep) bosgebruikers dat het noodzakelijk is om deze (groep van) bosgebruikers al in een vroeg stadium te betrekken bij de planvorming. Deze eis is er op gericht om in dergelijke gevallen participatie voor te schrijven.

Eis 18 (1.6.1 t/m 1.6.3; 2.6.1 t/m 2.6.4; 4.7.5~~2.1~~, 4.6.1 t/m 4.6.4)
De beheerder heeft een klachtenprocedure die erop gericht is om klachten tijdig op te lossen in samenspraak met de klager. Deze klachtenprocedure is ook toegankelijk voor het (eigen) personeel en gebruiksgerechtigden. De beheerder zorgt er voor dat mensen weten waar ze hun klacht in moeten dienen. De beheerder administreert de schriftelijke klachten en bijbehorende correspondentie voor een periode van twee jaar:

- Stappen die zijn genomen om klachten op te lossen, en;
- Uitkomsten van alle geschillen inclusief eerlijke compensatie waar van toepassing; en
- Onopgeloste geschillen, de redenen waarom ze niet worden opgelost en welke stappen worden genomen om alsnog tot een oplossing te komen.

Wijze van controleren door auditor:
Interview met beheerder:

- Zijn er klachten binnen gekomen?
- Zo ja, is de klacht opgelost?
- Zo nee, waarom niet en wat heeft u gedaan om de klacht op te lossen?

Administratieve controle:

- Controle of de beheerder een klachtenprocedure heeft.
- Controle of voor potentiele klagers duidelijk is waar ze een klacht in kunnen dienen.
- Controle of, in het geval van een schriftelijke klacht, de vereiste stukken aanwezig zijn.

Consultatie stakeholders:

- Indien er klachten waren: Consultatie van partijen die een klacht hebben ingediend om te vragen of de klacht naar redelijkheid is afgehandeld door de beheerder.

Toelichting:
Het gaat hierbij uitsluitend om klachten die binnen komen via de mail, fax of per brief. De klachtenprocedure voor personeel en gebruiksgerechtigden kan anders zijn dan die voor derden. Het duidelijk maken waar potentiele klagers hun klachten in kunnen dienen kan bijvoorbeeld op een website, op informatiepanelen en in relevante documenten (brieven, rapporten e.d.).
Doel:
Doel van deze eis is dat de beheerder klachten serieus neemt en probeert een oplossing te vinden.

Eis 19 (7.1.3, 7.5.1, 7.5.2)
De meest recente versie van het beheerplan of een samenvatting daarvan is op verzoek gratis digitaal of fysiek voor het publiek beschikbaar. Vertrouwelijke informatie hoeft niet te worden weergegeven, zoals informatie:

- die gerelateerd is aan investeringen, of;
- die te maken heeft met intellectueel eigendomsrechten, of;
- die vertrouwelijk is voor klanten, of;
- die vertrouwelijk is voor de wet, of;
- die beschermde flora en/of fauna in gevaar kan brengen, of;
- die waardevolle cultuurhistorische, economische, religieuze en/of spirituele locaties in gevaar kan brengen.

Wijze van controleren door auditor:
Administratieve controle:

- Controle of het beheerplan, of een samenvatting daarvan, digitaal of fysiek beschikbaar is.

Toelichting:
Het beheerplan of een samenvatting daarvan kan:
fysiek ter inzage worden gelegd of worden toegestuurd, of;
digitaal te downloaden of in te kijken zijn op het internet of als digitaal bestand toegestuurd worden (mail, DVD, USB stick e.d.).
Bij negatieve effecten op flora en/of fauna gaat het bijvoorbeeld om het gevaar van beschadiging, verstoring, doden of diefstal van planten en/of dieren.
Doel:
Communicatie is een belangrijk onderdeel van duurzaam bosbeheer. In het beheerplan zijn doelen en activiteiten beschreven en dit is daarom een belangrijke informatiebron voor derden. Deze eis is er op gericht om deze informatie beschikbaar te hebben voor derden. Vertrouwelijke informatie hoeft uiteraard niet openbaar beschikbaar te zijn.

Eis 20 (8.4.1, 8.4.2)
Monitoringsgegevens, of een samenvatting daarvan, zijn op verzoek gratis digitaal of fysiek voor het publiek beschikbaar, waarin in ieder geval de doelen van monitoring, het monitoringsprogramma en de belangrijkste resultaten zijn opgenomen. Er hoeven geen gegevens verstrekt te worden als deze gebruikt worden voor commerciële doeleinden. Vertrouwelijke informatie hoeft niet te worden weergegeven, zoals informatie:

- die gerelateerd is aan investeringen, of;
- die te maken heeft met intellectuele eigendomsrechten, of;

- die vertrouwelijk is voor klanten, of;
- die vertrouwelijk is voor kopers van producten en dienstverleners (aannemers, rentmeesters, adviseurs), of;
- die vertrouwelijk is voor de wet, of;
- die negatieve gevolgen kan hebben voor flora en/of fauna, of;
- die waardevolle cultuurhistorische, economische, religieuze en/of spirituele locaties in gevaar kan brengen.

Wijze van controleren door auditor:

Administratieve controle:

- Controle of de monitoringsresultaten, of een samenvatting daarvan, digitaal of fysiek beschikbaar is voor het publiek.

Toelichting:

De monitoringsgegevens of een samenvatting daarvan kunnen:

- fysiek ter inzage worden gelegd of worden toegestuurd, of;
- digitaal te downloaden of in te kijken zijn op het internet of als digitaal bestand toegestuurd worden (mail, DVD, stick, USB stick e.d.).

Bij negatieve effecten op flora en/of fauna gaat het bijvoorbeeld om het gevaar van beschadiging, verstoring, doden of diefstal van planten en/of dieren.

Doel:

Monitoringsresultaten kunnen een belangrijke informatiebron vormen voor derden over het bosbeheer. Deze eis is er op gericht om deze informatie beschikbaar te hebben voor derden. Vertrouwelijke informatie hoeft uiteraard niet openbaar beschikbaar te zijn.

Eis 21 (4.4.1, 4.4.2)

Beheereenheden groter dan 1.000 hectare dienen mogelijkheden te bieden voor educatieve en/of onderzoeksactiviteiten.

Wijze van controleren door auditor:

Interview met beheerder:

- Zijn er verzoeken binnen gekomen voor educatie en/of onderzoeksprojecten?
- Zo ja, heeft u medewerking verleend?

Toelichting:

Met name grotere beheereenheden hebben een maatschappelijke rol te vervullen op het gebied van (natuur)educatie en onderzoek. Deze eis richt zich niet op het zelf uitvoeren van activiteiten op het gebied van educatie en onderzoek, maar of er medewerking wordt verleend aan initiatieven van anderen op dit gebied. Bij het verlenen van toestemming moet rekening worden gehouden met beheerdoelstellingen en de economie van de beheereenheid.

Doel:

Het bieden van mogelijkheden voor educatie en onderzoek.

2.c Beheerplan

Eis 22 (1.2.1, 7.2.1, 7.2.2, Annex E)

Voor de gehele beheereenheid is een beheerplan beschikbaar van maximaal 18 jaar oud. In tabel 1 zijn onderwerpen opgenomen die verplicht opgenomen moeten worden in het

beheerplan.

Wijze van controleren door auditor:

Administratieve controle:

- Controle of een maximaal vijftien jaar oud beheerplan beschikbaar is met de verplichte onderwerpen.

Toelichting:

Het beheerplan is niet perse één document, maar kan bestaan uit één of meerdere documenten of digitale bestanden. De minimaal vereiste onderdelen in het beheerplan uit tabel 1 gelden alleen voor de onderwerpen die relevant zijn voor de beheerdoelstellingen.

Doel:

Planmatig bosbeheer is een belangrijke component van duurzaam bosbeheer. In deze eis wordt het hebben van een beheerplan als voorwaarde gesteld.

Tabel 1 *Inhoud beheerplan* (Annex E)

Onderwerp	**Minimaal vereiste onderdelen**
Samenvatting	Samenvatting
Eigendomssituatie	Eigendomskaart
Contactenlijst	Lijst met gebruiksgerechtigden en relevante lokale organisaties en personen (bijv. deskundigen)
Financiering	Visie op de financiering van de uitvoering van het beheerplan voor de looptijd van het beheerplan
Overheidsbeleid	Opsomming van de belangrijke beleidsopgaven van de overheid voor het gebied, voor zover relevant voor beheer
Bodem	Overzicht van bodemgeschiktheid voor boom- en struiksoorten
Water	Kaart met waterlopen en waterlichamen
Aardkundige waarden	Kaart met beschermenswaardige** aardkundige waarden
Infrastructuur	Kaart met wegen en paden, inclusief toegestaan gebruik (op pad of gebiedsniveau)
Cultuurhistorie	Kaart met cultuurhistorisch waardevolle** elementen en structuren
Flora	Kaart met beschermenswaardige** planten en vegetatie (minimaal rode lijst)
Fauna	Kaart met beschermenswaardige** dieren (minimaal rode lijst)
Houtproductie en –oogst*	Overzicht van jaarlijks oogstniveau soortensamenstelling, voorraad en bijgroei
Populatiebeheer en schadebestrijding*	Overzicht van de wijze van organiseren
Visie en Missie	
Doelstellingen op het gebied van economie	Doelstellingen voor economische basis, w.o. houtproductie, subsidies, pacht e.d.
Doelstellingen op het gebied van ecologie	Doelstellingen voor o.a. biodiversiteit en mate van natuurlijkheid
Doelstellingen op het gebied van sociale aspecten	Doelstellingen voor o.a. recreatie en cultuurhistorie
Houtoogst*	Strategie houtoogst op basis van duurzaam kapniveau
Bosverjonging	Strategie mate en wijze van verjongen
Bosbrand	Strategie inventarisatie en beperking van bosbrandrisico’s (minimaal locatie brandputten en toegankelijkheid)
Biodiversiteit	Strategie voor de biodiversiteit
Recreatie	Strategie voor recreatieve zonering en tegengaan illegaal gebruik

Cultuurhistorie	Strategie voor behoud kenmerkende cultuurhistorie
HCV's*	Kaart met geïdentificeerde gebieden met HCV's
Invasieve soorten*	Strategie voor de bestrijding van invasieve soorten
Monitoring en evaluatie	Samenvatting resultaten monitoring en evaluatie
Effecten van het beheer	Positieve en negatieve sociale en milieukundige effecten van het beheer

* Alleen indien aanwezig in het gebied.
** Voor de uitwerking van beschermenswaardig en waardevol zie de bijbehorende eisen. Verder dient de beheerder zelf aan te geven hoe hij dit invult.

Eis 23 (7.1.1, 7.1.2, 7.3.1)
In het beheerplan zijn visie, missie en lange termijn doelstellingen voor het bos opgenomen, waarbij aandacht wordt besteed aan economische, ecologische en sociale doelen. In het beheerplan staan maatregelen beschreven om de doelstellingen te bereiken. Doelstellingen dienen zo mogelijk SMART gemaakt te worden, zodat ze kwantitatief kunnen worden gemonitord en geëvalueerd.

Wijze van controleren door auditor:
Administratieve controle:
- Controle of de lange termijn doelen, waarbij aandacht wordt besteed aan economische, ecologische en sociale doelen, zijn opgenomen in het beheerplan.

Toelichting:
SMART staat voor:
Specifiek - Is de doelstelling eenduidig?
Meetbaar - Onder welke (meetbare/observeerbare) voorwaarden of vorm is het doel bereikt?
Acceptabel - Is deze acceptabel voor de doelgroep en/of het management?
Realistisch - Is het doel haalbaar?
Tijdsgebonden - Wanneer (in de tijd) moet het doel bereikt zijn?
Doelstellingen kunnen gericht zijn op een bepaald resultaat (bijv: minimaal 50% verjonging van loofbomen), maar kunnen uiteraard ook de vorm hebben van een inspanningsverplichting (bijv: minimaal 40 uur besteden aan het verwijderen van naaldbomen in verjongingen).

Doel:
Een lange termijn visie is een belangrijke component van duurzaam bosbeheer, want ze voorkomen ad-hoc beheer. In deze eis wordt daarom voorgeschreven dat er lange termijn doelen in het beheerplan opgenomen moeten zijn.

Eis 24 (7.4.1, 7.6.1)
Bij de actualisatie van het beheerplan moeten de volgende aspecten worden meegenomen:
- Resultaten van de monitoring, inclusief rapporten van FSC-audits en;
- Resultaten van de evaluatie, en;
- Inbreng van gebruiksgerechtigden, en;
- Nieuwe wetenschappelijke en technische inzichten, en;
- Veranderde maatschappelijke omstandigheden.

Wijze van controleren door auditor:

Administratieve controle:

- Controle of in het beheerplan is vermeld hoe de hierboven genoemde aspecten zijn meegenomen.

Interview met beheerder:

- Op welke wijze zijn de hierboven genoemde aspecten meegenomen bij de actualisatie van het beheerplan?

Toelichting:
Deze eis is alleen relevant voor zover er een actualisatie heeft plaatsgevonden in een periode waarin de beheereenheid FSC was gecertificeerd. Het is bij het meenemen van de inbreng van derden niet noodzakelijk om het (concept) beheerplan voor te leggen voor inbreng. Dit kan ook bestaan uit inbreng die voorafgaand aan de actualisatie van beheerplan zijn ingebracht in de vorm van bijvoorbeeld publicaties, mondelinge en schriftelijke adviezen, e.d.
Als bewijs dat de aspecten uit de eis zijn meegenomen bij de actualisatie kan bijvoorbeeld in het beheerplan worden verwezen naar de bron, zoals publicaties, mondelingen en schriftelijke adviezen, notulen e.d.
Doel:
Het is van belang dat bij een beheerplan regelmatig wordt geactualiseerd en dat daarbij bijvoorbeeld veranderde maatschappelijke en wetenschappelijke inzichten worden meegenomen en de resultaten van een evaluatie van het beheer in het verleden.

2.d Werkplanning

Eis 25 (7.2.3, 5.3.1)
Voor de gehele beheereenheid is een werkplanning beschikbaar voor de uitvoering van beheerwerkzaamheden. Hierbij moet rekening worden gehouden met zowel positieve als negatieve economische, ecologische als sociale effecten binnen en buiten de beheereenheid.
Wijze van controleren door auditor:
Administratieve controle:

- Controle of er, digitaal of op papier, een werkplanning beschikbaar is.

Interview met beheerder:

- Zijn zowel positieve als negatieve economische, ecologische als sociale effecten binnen en buiten de beheereenheid meegenomen bij de planning van werkzaamheden?
- Zo ja, geef eens voorbeelden.

Toelichting:
Een werkplanning is gericht op het bewerkstelligen van de beheerdoelstellingen. Deze planning dient op papier te staan of digitaal beschikbaar te zijn. Dit mag zowel een meerjarige planning zijn met een uitwerking per jaar of uitsluitend een jaarplanning
Doel:
Duurzaam bosbeheer is gebaat bij een planmatige aanpak. Deze eis stelt als voorwaarde dat er een werkplanning beschikbaar is.

Eis 26 (7.2.4)
De activiteiten uit de werkplanning zijn uitgevoerd, behalve als de beheerder een afwijking

kan rechtvaardigen.

Wijze van controleren door auditor:

Interview met beheerder:

- Zijn de activiteiten uit de werkplanning uitgevoerd?
- Zo nee, kan de beheerder de afwijkingen van de werkplanning rechtvaardigen?

Veldcontrole:

- Steekproefsgewijze controle of werkzaamheden zijn uitgevoerd volgens de werkplanning.

Doel:

Deze eis richt zich op het uitvoeren van het werkplan. Er zijn echter natuurlijk altijd situaties denkbaar dat het onverstandig is om de werkplanning klakkeloos uit te voeren. Daarom bestaat de mogelijkheid om er van af te wijken, maar dan dient de beheerder dit wel kunnen onderbouwen.

Eis 27 (5.5.1, 5.5.2)

Er worden voldoende financiële middelen aangewend om het beheerplan uit te voeren, aan de vereisten van deze standaard te voldoen en de economische levensvatbaarheid van de beheereenheid op lange termijn te waarborgen.

Wijze van controleren door auditor:

Administratieve controle:

- Controle of in het beheerplan een visie is opgenomen over de financiering van de uitvoering van het beheerplan.

Interview met beheerder:

- Is er voldoende budget beschikbaar voor het uitvoeren van de activiteiten uit de werkplanning?
- Zo nee, welke effecten heeft dit op het duurzame beheer van het gebied?

Toelichting:

Deze eis richt zich op de economische component van duurzaamheid. De manier waarop bosbeheer wordt gefinancierd is niet constant in de tijd en varieert per boseigenaar. Er kan niet in de toekomst worden gekeken hoe de financiering er bijvoorbeeld over tien jaar uit ziet. Wel kan een visie worden ontwikkeld voor de toekomst, waarbij bijvoorbeeld het belang van subsidies, houtinkomsten, verhuur, verpachting en inkomsten uit recreatie wordt beschreven en hoe de beheerder daarin wil gaan sturen.

Doel:

Deze eis richt zich op de economische component van duurzaamheid. Doel van deze eis is om er voor te zorgen dat er voldoende financiering beschikbaar is om de beheerdoelstellingen te behalen en aan de vereisten van deze standaard te voldoen.

2.e Monitoring

Eis 28 (5.2.3, 7.3.2, 8.1.1 t/m 8.1.5, 8.2.1, 8.2.2, 9.4.2, 9.4.1, Annex F)

De beheerder heeft een uitvoeringsplan beschikbaar voor het monitoren van de ontwikkelingen in het bos met het oog op de beheerdoelstellingen en voert dit plan uit. Bij het opstellen en uitvoeren is er gelegenheid voor derden om inbreng te leveren.

Het detailniveau van het monitoringsplan moet passend zijn met het oog op de oppervlakte

van de beheereenheid, de intensiteit en impact van het beheer, de beheerdoelstellingen en de kwetsbaarheid van het gebied. Tabel 2 geeft aan welke onderdelen minimaal gemonitord moeten worden. Er moet minimaal elke 6 jaar een monitoring uitgevoerd worden (niet perse alle onderdelen).

Wijze van controleren door auditor:

Administratieve controle:

- Controle of de beheerder een monitoringsplan beschikbaar heeft die de beheerdoelstellingen afdoende monitort.
- Controle of de beheerder de monitorresultaten heeft die je op basis van het plan zou mogen verwachten.

Toelichting:

Voor de verschillende grootteklassen gelden de volgende eisen ten aanzien van de houtteeltkundige monitoring:

- Voor beheereenheden tot 20 hectare of bij een oogstpercentage van minder dan 20% van de bijgroei mag de monitoring bestaan uit een visuele beoordeling.
- Voor beheereenheden tussen 20 en 100 hectare moeten visuele beoordelingen gekoppeld worden aan beschikbare statistische gegevens, zoals bijvoorbeeld de resultaten van de meest recente Nederlandse bosinventarisatie.
- Voor beheereenheden groter dan 100 hectare moet de monitoring bestaan uit verifieerbare waarnemingen. Woodstock en Syhi voldoen bijvoorbeeld aan deze eis.

Voor groepscertificering geldt dat kan volstaan worden met één statistisch betrouwbare steekproefmeting onder de leden. Bij leden van een groepscertificaat die meer dan 500 hectare bos bezitten, en minimaal 50% van de bijgroei oogsten, dient de monitoring te bestaan uit verifieerbare waarnemingen.

Het monitoringsprogramma dient afgestemd te zijn op doelstellingen die SMART zijn geformuleerd in het beheerplan.

Doel:

Deze eis zorgt er voor dat een beheerder weet welke effecten zijn beheer heeft op de beheerdoelstellingen en welke (autonome) ontwikkelingen er plaatsvinden in het bos. Hiervoor moet hij/zij een monitoringsplan hebben en dit uitvoeren.

Tabel 2 *Onderdelen in het monitoringsplan (indien relevant voor de beheer-doelstellingen)*	
Recreatieve doelstellingen	
Cultuurhistorische doelstellingen	
Sociale doelstellingen	
Biodiversiteitsdoelstellingen	
Houtmeetkundige monitoring*: Bostypen Boomsoortensamenstelling Bijgroei Voorraad Leeftijd of bosontwikkelingsfase	 In ha In ha of m^3 In m^3/ha/jr (zo mogelijk per soort) In m^3 (zo mogelijk per soort) In ha
Houtoogst (gepland versus werkelijk)	

Gebieden met HCV's*	Status en veranderingen HCV's Implementatie en effectiviteit strategie
Voorkomen van invasieve soorten*	
Effecten van grootschalige schade door natuurlijke oorzaken	
Illegaal gebruik	
Financiering op lange termijn	

* Indien van toepassing

2.f Evaluatie en terugkoppeling

Eis 29 (8.3.1, 9.4.4)
De beheerder analyseert de monitoringresultaten en gebruikt ze in de evaluatie van het gevoerde beheer. Beheerstrategieën worden aangepast wanneer de resultaten van monitoring of andere nieuwe informatie aantoont dat beheerdoelen niet of onvoldoende behaald worden.
Wijze van controleren door auditor:
Interview met beheerder:
- Op welke wijze heeft u gebruik gemaakt van de monitoringsresultaten bij het aanscherpen van uw beheer?
- Zorgen de aanpassingen er voor dat de beheerdoelstellingen behaald worden?

Doel:
Monitoren is alleen relevant als de resultaten ook gebruikt worden om het beheer zo nodig aan te scherpen. Deze eis richt zich op het daadwerkelijke gebruik van de monitoringsresultaten bij aanpassingen in het beheer.

Eis 30 (8.3.2)
Beheerdoelen en maatregelen worden herzien als uit de monitoring blijkt dat niet voldaan wordt aan de vereisten van deze standaard.
Wijze van controleren door auditor:
Interview met beheerder:
- Heeft de evaluatie een situatie opgeleverd waarbij is gebleken dat FSC eisen worden overtreden?
- Zo ja, heeft u de beheerdoelstellingen en/of het beheer aangepast?

Doel:
Deze eis is er op gericht om er voor te zorgen dat een beheerder maatregelen neemt als uit de evaluatie blijkt dat FSC eisen worden overtreden. De beheerder kan hiervoor de beheerdoelstellingen aanpassen of het gevoerde beheer.

Eis 31 (6.1.1, 6.1.2, 6.2.1, 6.2.2, 6.3.1 t/m 6.3.3, 10.10.1)
De beheerder moet voorafgaand aan ingrijpende maatregelen relevante milieuaspecten in kaart brengen en potentiele effecten op milieuwaarden identificeren en analyseren. De beheerder moet negatieve effecten voorkomen. Mochten er toch negatieve effecten

optreden, dan dienen deze hersteld te worden.

Wijze van controleren door auditor:

Administratieve controle:

- Controle of de beheerder potentiele negatieve aspecten van ingrijpende maatregelen heeft geïdentificeerd en geanalyseerd

Interview met beheerder:

- Welke maatregelen zijn genomen om geïdentificeerde negatieve effecten van ingrijpende maatregelen te voorkomen?
- Zijn er desondanks negatieve effecten opgetreden?
- Zo ja, hoe heeft u deze effecten hersteld of hoe gaat u dat doen?

Veldcontrole:

- Zijn er negatieve effecten te constateren die zijn veroorzaakt door ingrijpende maatregelen?

Toelichting:

Analyses van milieuaspecten dienen met een geschikte methode, voldoende detailniveau en frequentie uitgevoerd te worden.

Met milieuaspecten wordt bedoeld:

- Ecosysteemfuncties (inclusief koolstofvastlegging), en;
- Biodiversiteit, en;
- Grond- en oppervlaktewater, en;
- Bodem, en;
- Atmosfeer, en;
- Cultuurhistorische- en spirituele waarden.

Met negatieve effecten worden die effecten bedoeld die het behalen van de doelen van het bosbeheer in gevaar (kunnen) brengen.

Doel:

Het voorkomen van negatieve effecten op milieuwaarden als gevolg van ingrijpende maatregelen die niet tot de dagelijkse praktijk horen.

3 UITVOERING

3.a Bosbescherming

Eis 32 (10.5.1, 10.5.2, 10.5.3)

Bodemcompactie met mogelijke negatieve gevolgen voor de beheerdoelstellingen wordt voorkomen.

Wijze van controleren door auditor:

Veldcontrole:

Controle of er sprake is van bodemcompactie met mogelijke negatieve gevolgen voor de beheerdoelstellingen.

Interview met beheerder

- Is er bodemcompactie met mogelijke negatieve gevolgen voor de beheerdoelstellingen opgetreden?
- Zo ja, kan de beheerder dit rechtvaardigen?

Toelichting:

Bodemverdichting kan negatieve gevolgen hebben voor fysische, chemische en biologische bodemeigenschappen, flora, bodemfauna en de groei van het bos. Bij elke betreding of berijding treedt enige mate van bodemverdichting op, maar een geringe mate van bodemverdichting kan zich onder invloed van bijvoorbeeld bodemprocessen en de bodemfauna weer herstellen. Negatieve gevolgen treden vooral op als er sprake is van aanzienlijke bodemverdichting. De wetenschappelijke stand van kennis is nog niet dusdanig ver gevorderd dat hier normen voor zijn aan te geven.
Diepere bodemverdichting is op kleine schaal ook niet altijd negatief, omdat het kan leiden tot interessante micro-habitats. Deze eis betreft dan ook alleen bodemverdichting met negatieve gevolgen voor de beheerdoelstellingen. Het gaat hierbij vooral om grootschalige en diepe bodemverdichting, waarvan het lang duurt voor deze zich op een natuurlijke wijze herstelt.
Er zijn allerlei maatregelen om schade door bodemverdichting te voorkomen, zoals:

- Werken in droge perioden (niet altijd mogelijk met het oog op de Gedragscode Bosbeheer), en;
- Gebruik van machines met een lage bodemdruk, en:
- Het gebruik van vaste uitsleeppaden, en;
- Het gebruik van rijplaten, en;
- Het gebruik van lier of paard, en;
- Het verbieden van het gebruik van vloeistof in de banden.

Doel:
Instandhouding van de (kwaliteit van de) bodem is een belangrijk onderdeel van duurzaam bosbeheer. Deze eis richt zich op het voorkomen van bodemverdichting. Niet alle bodemverdichting heeft dermate grote impact op de (toekomstige) kwaliteit van het bos dat het als een bedreiging voor duurzaam bosbeheer moet worden beoordeeld. Daarom gaat het in deze eis uitsluitend om bodemverdichting met mogelijke negatieve gevolgen voor de beheerdoelstellingen.

Eis 33 (10.9.1 t/m 10.9.4, Annex E)
De beheerder voert met het oog op het voorkomen van grootschalige schade door natuurlijke oorzaken de volgende maatregelen uit, voor zover deze financieel haalbaar zijn en geen ongewenste bijeffecten hebben op de beheerdoelstellingen:

- Landelijke adviezen voor ziekte- en plaagbestrijding worden meegewogen bij beheerbeslissingen, en;
- Aanrijwegen voor de brandweer worden schriftelijk vastgelegd en toegankelijk gehouden, en;
- Er wordt meegewerkt aan plannen voor risicobeheersing van bosbrand als deze effectief, efficiënt en praktisch uitvoerbaar zijn.

Wijze van controleren door auditor:
Interview met beheerder:

- Zijn er landelijke adviezen voor ziekte- en plaagbestrijding geweest?
- Zo ja, wat heeft u hier mee gedaan?
- Heeft u aanrijwegen voor de brandweer aangewezen en vrijgehouden?
- Zijn er verzoeken gedaan om mee te werken aan risicobeheersing van bosbrand? Heeft de brandweer een verzoek gedaan voor medewerking aan risicobeheersing?
- Zo ja, hoe heeft u hier aan meegewerkt?

Veldcontrole:

- Controle of er maatregelen zijn genomen met het oog op het voorkomen of verminderen van schade door brand en ziekten en plagen.

Toelichting:

Natuurlijke dynamiek is een belangrijk onderdeel van de bosecologie. Het kan bijvoorbeeld bijdragen aan het vergroten van de variatie en de daarbij behorende habitats. Het is dus onlosmakelijk verbonden met duurzaam bosbeheer. Maar door grootschalige natuurlijke calamiteiten kan de kwaliteit of zelfs het voortbestaan van een bepaald bosgebied onder druk komen te staan. Deze eis richt zich op het nemen van maatregelen om grootschalige degeneratie van het bos door ziekten en plagen, bosbrand en klimaatverandering te voorkomen.

Ziekten en plagen kunnen een belangrijke bedreiging zijn voor bos. Bij aanzienlijke bedreigingen op dit vlak worden de laatste decennia vrijwel altijd richtlijnen of adviezen verstrekt op nationaal niveau. Binnen deze eis is er voor gekozen om deze nationale richtlijnen of adviezen centraal te stellen. Het gaat daarbij met name om adviezen van de overheid, VBNE of NVWA. Dit geldt uiteraard alleen als er in de beheereenheid schade wordt ondervonden van de betreffende ziekte of plaag of er vanuit de beheereenheid een dreiging kan uitgaan naar naburige bosterreinen. Voor bosbrand is het aanwijzen en toegankelijk houden van aanrijroutes voor de brandweer een effectieve maatregel om de verspreiding van bosbrand tegen te gaan. Het toegankelijk houden van aanrijwegen betekent dat eventuele versperringen (slagboom, parkeerblokken e.d.) geen obstakel vormen voor de brandweer en dat de wegen berijdbaar zijn voor brandweerwagens. Ook is het belangrijk om mee te werken aan planvorming door de brandweer voor risicobeheersing, waarbij het bijvoorbeeld kan gaan om het opstellen van een risico-index, operationele kaarten en risicobeheerplannen (zie gids “Risicobeheersing natuurbranden; gezamenlijk, gebiedsgericht, lokaal maatwerk’ van de VBNE voor meer informatie over bosbrand).

De toevoeging ‘voor zover financieel haalbaar’ is opgenomen om te voorkomen dat beheerders zeer kostbare maatregelen uit moeten voeren. Door het opnemen van de toevoeging ‘geen ongewenste bijeffecten hebben op de beheer doelstellingen’ wordt voorkomen dat beheerders niet gedwongen worden maatregelen uit te voeren met ongewenste gevolgen voor (andere) beheerdoelstellingen.

Doel:

Deze eis richt zich op het nemen van praktisch haalbare maatregelen om grootschalige natuurlijke calamiteiten als brand, ziekten en plagen te voorkomen.

Eis 34 (Annex E Population Management)

De beheerder zorgt er voor dat bij een hoge wildstand verjonging van het bos mogelijk blijft.

Wijze van controleren door auditor:

Veldcontrole:

- Controle of er verjonging optreedt.

Interview met beheerder:

- Heeft de wildstand een negatieve invloed op de verjonging?
- Zo ja, wat heeft u gedaan om de verjonging van bosmogelijk te maken?

Toelichting:

Mogelijke maatregelen zijn:

- Verlagen wildstand
- Rasteren

- Wildbeschermingsmiddelen

Doel:

Bosverjonging wordt in sommige gebieden sterk belemmerd door de hoge wildstand en de hiermee gepaard gaande vraat-, schil- en veegschade. Dit heeft een grote invloed op de toekomstige samenstelling van het bos en druist daarom in tegen het principe van duurzaam bosbeheer. In deze eis wordt daarom als voorwaarde gesteld om verjonging, met name van soorten die gevoelig zijn voor vraat-, schil- en veegschade, mogelijk te houden.

3.b Cultuurhistorie

Eis 35 (4.7.2)

Waardevolle cultuurhistorische en aardkundige elementen worden, voor zover dat in het vermogen van de beheerder ligt, beschermd tegen schadelijke invloeden.

Wijze van controleren door auditor:

Administratieve controle:

- De beheerder heeft schriftelijk vastgelegd welke cultuurhistorische en aardkundige elementen welke mate van bescherming genieten, en;
- De beheerder heeft in een schriftelijke strategie vastgelegd op welke wijze deze elementen worden beschermd tegen schadelijke invloeden.

Veldcontrole:

- Controle of er waardevolle elementen zijn verdwenen of beschadigd.
- Zo ja, kan de beheerder dit rechtvaardigen en kan hij/zij aantonen dat hij/zij maatregelen heeft genomen om dit in de toekomst te vermijden?

Toelichting:

Niet alle sporen uit het verleden kunnen bewaard blijven en dit hoeft ook niet voor de instandhouding van kenmerkende cultuurhistorische waarden. Deze eis richt zich derhalve vooral op de bescherming van waardevol erfgoed, d.w.z. erfgoed dat in sterke mate bijdraagt aan de karakteristieke cultuurhistorie van de beheereenheid of nationaal of regionaal zeldzaam is. Bij schadelijke invloeden gaat het om die invloeden die de visuele kwaliteit, werking en/of authenticiteit van het element aantasten. Natuurlijke erosie veroorzaakt door menselijke invloeden valt hier ook onder. Complete bescherming is niet altijd mogelijk of wenselijk, bijvoorbeeld als de benodigde maatregel negatieve consequenties heeft voor andere beheerdoelstellingen of als het financieel niet haalbaar is. Het gaat er dus om financieel en technisch haalbare maatregelen te nemen. Er zijn zelfs omstandigheden denkbaar dat waardevolle elementen mogen verdwijnen, bijvoorbeeld als gevolg van veiligheid, versterken cultuurhistorie gebied, wet- en regelgeving en beschermen biodiversiteit. Voorbeelden van maatregelen die beheerders zouden kunnen nemen zijn:

- het voorkomen van betreding door wegen en paden op of in de nabijheid te verleggen of af te sluiten, en/of;
- het voorkomen dat machines de elementen beschadigen door hierover afspraken te maken met de aannemer en ze eventueel tijdens werkzaamheden te markeren, en/of;
- voorkomen dat er materiaal op of nabij de elementen wordt gestort, en/of;
- schade door dieren voorkomen door elementen uit te rasteren.

Doel:

Bossen zijn rijk aan cultuurhistorische en aardkundige elementen en structuren, omdat ze

hier een goede bescherming aan bieden. Deze eis is er op gericht om blijvende bescherming te bieden aan dergelijke elementen en structuren. Maar niet alles kan en hoeft beschermd te worden, dus er mag ook wel eens wat verdwijnen. Ook is niet alle schade te voorkomen, bijvoorbeeld als deze onder bepaalde omstandigheden het gevolg is van wind- of watererosie of wildschade. Daarom wordt er gekeken of schade naar redelijkheid te voorkomen is.

3.c Ecologie

Eis 36 (6.5.4, 6.5.6, 6.6.1, 6.8.1, 10.11.3)
De beheerder heeft een strategie ontwikkeld voor het behoud van de biodiversiteit en landschapswaarden en voert deze uit. Hierbij wordt aandacht besteed aan de volgende onderwerpen:

- Beschikbaarheid van en variatie in dood hout, en;
- Variatie op verschillende schaalniveaus in horizontale en verticale structuur, en;
- Variatie in bosontwikkelingsfasen, en;
- Bescherming van biotoopbomen, en;
- Variatie in en keuze van boom- en struiksoorten,
- Behoud van landschapswaarden en;
- Connectiviteit tussen boshabitats.

Wijze van controleren door auditor:
Administratieve controle:

- Controle of er in het beheerplan een strategie is opgenomen met de beschreven onderwerpen voor het behoud van biodiversiteit.

Veldcontrole:

- Controle of de maatregelen uit de strategie worden uitgevoerd.

Toelichting:
Met biodiversiteit wordt hier de soortenrijkdom bedoeld. Bij behoud van biodiversiteit wordt niet bedoeld dat alle voorkomende soorten te allen tijde moeten worden behouden, maar dat maatregelen worden genomen om de beheereenheid geschikt te maken voor een brede groep soorten. In de strategie beschrijft de beheerder wat zijn doelen zijn op het gebied van biodiversiteit en hoe hij/zij hier aan gaat werken. Het gaat hierbij om het beschrijven van algemene maatregelen. De specifieke werkzaamheden per locatie wordt beschreven in het werkplan. Voor het behoud en de ontwikkeling van een hoge biodiversiteit moet op verschillende schaalniveaus worden gewerkt. Ook op landschapsniveau kunnen maatregelen worden genomen, zoals bijvoorbeeld het voorkomen van versnippering van specifieke boshabitats of juist het verbinden van dergelijke boshabitats. Een specifiek boshabitat is bijvoorbeeld oude bossen met veel oude, aftakelende en dode bomen. De diepgang van de strategie is afgestemd op de schaal van de beheereenheid en het risico, intensiteit en schaal van beheermaatregelen.
Zie voor meer informatie bijvoorbeeld: Jansen, P., M. van Benthem, Bosbeheer en biodiversiteit, Stichting Probos, 2008.
Doel:
De instandhouding van biodiversiteit is een belangrijk onderdeel van de ecologische pijler van duurzaam bosbeheer. Er is voor gekozen om geen concrete maatregelen voor te

schrijven voor het behoud van biodiversiteit, want dit zorgt voor dogmatisch bosbeheer. Het behoud van biodiversiteit is immers maatwerk. Daarom is bij de beheerder de verantwoordelijkheid gelegd om zelf een strategie te ontwikkelen voor het behoud van de biodiversiteit en deze uit te voeren. Wel wordt er gevraagd om concreet aandacht te besteden aan maatregelen waarvan bekend is dat ze een grote invloed hebben op de biodiversiteit.

Eis 37 (6.5.1, 6.5.2, 6.5.4, 6.5.6, 6.6.2)
De beheerder heeft een overzicht van inheems bos. In combinatie met oude bosgroeiplaatsen, gebieden die zijn aangewezen als Natura 2000 gebieden en die zich binnen de beheereenheid bevinden, beslaat dit areaal minimaal 10% van de beheereenheid.

Wijze van controleren door auditor:

Administratieve controle:

- Controle of de beheerder een overzicht heeft van inheems bos en of dit - in combinatie met oude bosgroeiplaatsen (zie Eis 39) en gebieden die zijn aangewezen als Natura 2000 gebieden minimaal 10% van de oppervlakte van de beheereenheid betreft.

Toelichting:
Voor FSC groepscertificaten geldt dat het areaal berekend mag worden over het totale areaal van alle aangesloten beheereenheden.

Doel:
De instandhouding van bosecosystemen die van nature thuishoren in Nederland.

Eis 38 (6.4.1, 6.4.2)
De beheerder heeft een overzicht van bekende locaties van rode lijsten soorten in de beheereenheid en neemt maatregelen om deze soorten te beschermen.
Wijze van controleren door auditor:

Administratieve controle:

- Controle of de beheerder een overzicht heeft van bekende locaties van rode lijst soorten.

Interview met beheerder

- Welke maatregelen zijn en worden genomen om voorkomende rode lijst soorten te beschermen?

Toelichting:
Als werkzaamheden in de beheereenheid ook gevolgen kunnen hebben voor rode lijst soorten buiten de beheereenheid, dan dienen deze locaties bekend te zijn en dienen de werkzaamheden er op aangepast te worden.
Doel:
De bescherming van zeldzame en bedreigde soorten.

Eis 39 (6.5.1, 6.5.2, 6.5.3, 6.5.4)
De beheerder heeft een overzicht van oude bosgroeiplaatsen waar zich inheems bos op bevindt met een kenmerkende, goed ontwikkelde flora en/of fauna. Het beheer is gericht op behoud van kwaliteit van deze groeiplaatsen. De beheerder zorgt er voor dat op dergelijke locaties het aandeel uitheemse bomen niet toeneemt.
Wijze van controleren door auditor:

Administratieve controle:

- Controle of de beheerder een overzicht heeft van oude bosgroeiplaatsen waar zich inheems bos op bevindt met een kenmerkende, goed ontwikkelde flora en/of fauna.
- Controle of de beheerder voor elk van deze groeiplaatsen heeft vastgesteld wat het aandeel uitheemse bomen is op het moment waarop deze groeiplaats als zodanig is geïdentificeerd.

Veldcontrole:

- Controle of het aandeel uitheemse bomen toeneemt op oude bosgroeiplaatsen waar zich inheems bos op bevindt met een kenmerkende, goed ontwikkelde flora en/of fauna.

Toelichting:
In algemene zin zijn er meer organismen gebonden aan inheemse bomen en struiken dan aan uitheemse bomen. In bepaalde situaties leveren uitheemse bomen en struiken echter een belangrijke bijdrage aan de biodiversiteit. Bovendien kunnen uitheemse bomen een belangrijke bijdrage leveren aan de economische-, cultuurhistorische- en belevingswaarde van bossen. Het is derhalve belangrijk het beheer van uitheemse bomen en struiken niet dogmatisch te benaderen. Het nastreven van een balans tussen uitheemse bomen en struiken, afhankelijk van de doelstellingen van het bos, is in handen gelegd van de beheerder, zonder hier vanuit FSC eisen aan te stellen. Wel is er met het oog op de biodiversiteit in deze eis voor gekozen om omvorming van inheems bos naar uitheems bos niet toe te staan op locaties waar dit inheemse bos zich al lang heeft kunnen ontwikkelen en waar dus de kans groot is dat er zich een interessante biodiversiteit heeft ontwikkeld of zal ontwikkelen. Hierbij is aangesloten bij het begrip oude boslocatie en bovendien moet er op de betreffende locatie sprake zijn van inheems bos met een kenmerkende, goed ontwikkelde flora en/of fauna.
Oude bosgroeiplaatsen zijn plaatsen waar vanaf ongeveer 1850 onafgebroken bos heeft gestaan. Met dit leeftijdscriterium wordt aangesloten bij de rond die periode beschikbaar gekomen eerste landsdekkende topografische kaart van Nederland, de Topographische en Militaire Kaart van het Koninkrijk der Nederlanden (TMK). De TMK is gemaakt tussen 1839-1859. Het aantonen dat op die plek altijd bos heeft gestaan kan met behulp van oude (topografische) kaarten en bosinventarisatiegegevens.
Doel:
Deze eis is er voor bedoeld om omvorming van inheems naar uitheems bos op de meest waardevolle bosgroeiplaatsen te voorkomen.

Eis 40 (10.5.1, 10.5.3, 10.11.1, 10.11.2)
De beheerder gebruikt tijdens beheerwerkzaamheden machines en werkmethoden die de schade aan flora en fauna, blijvende opstand, dood hout, bodem en aardkundige/spirituele/cultuurhistorische waarden minimaliseert. Oogstwerkzaamheden moeten leiden tot een optimaal gebruik van de bosproducten.
Wijze van controleren door auditor:

Veldcontrole:

- Controle op schade aan flora en fauna, blijvende opstand, dood hout, bodem en aardkundige/spirituele/cultuurhistorische waarden als gevolg van de inzet van machines en de gevolgde werkwijze.

Interview met beheerder:

- Is er schade opgetreden aan flora en fauna, blijvende opstand, dood hout, bodem en aardkundige/spirituele/cultuurhistorische waarden als gevolg van beheerwerkzaamheden?
- Zo ja, kunt u dit rechtvaardigen?
- Hebben oogstwerkzaamheden geleid tot een optimaal gebruik van de bosproducten?

Toelichting:
De keuze voor een verkeerde machine en/of verkeerd gebruik er van kan grote invloed hebben op flora en fauna, blijvende opstand, dood hout, bodem en aardkundige/spirituele/cultuurhistorische waarden. Voor machinekeuze en de wijze van werken zijn geen standaarden beschikbaar, omdat dit bijvoorbeeld sterk afhankelijk is van bodem, waterhuishouding en de aanwezige waarden. De inzet van machines is maatwerk en daarom wordt de verantwoordelijkheid van machinekeuze en werkmethoden bij de beheerder gelegd. Veelal wordt de uitvoering van boswerkzaamheden uitbesteed aan een aannemer, maar de beheerder dient in overleg met de aannemer de juiste machinekeuze en werkmethode te bepalen of een aannemer te selecteren met de juiste machine en werkmethode. Deze eis geldt voor alle voorkomende beheerwerkzaamheden, waaronder houtoogst, maaiwerkzaamheden, aanleg en onderhoud wegen etc.
Doel:
Deze eis er voor bedoeld om schade aan flora en fauna, blijvende opstand, dood hout, bodem en aardkundige-/spirituele-/cultuurhistorische waarden tijdens beheermaatregelen te voorkomen. Het gaat hierbij zowel om de keuze voor een bepaalde machine als om de toegepaste werkwijze.

Eis 41 (6.7.1 t/m 6.7.6, 10.10.2)
De beheerder beschermt waterlopen en waterlichamen en de oevers hiervan tegen negatieve effecten. Opgetreden schade wordt hersteld.
Wijze van controleren door auditor:
Veldcontrole:

- Controle of de oevers en bodems van waterlichamen in beheer bij de beheereenheid negatief zijn aangetast.

Interview met beheerder:

- Is er schade opgetreden aan de oevers en bodem van waterlichamen als gevolg van werkzaamheden?
- Zo ja, kunt u dit rechtvaardigen?

Toelichting:
Het gaat in deze eis met name om de bodem en de oever van waterlichamen, waarbij de oever loopt tot 2 meter van de waterrand. Deze eis richt zich vooral op de effecten van beheermaatregelen en dus niet op natuurlijke processen, behalve als deze het directe gevolg zijn van beheermaatregelen. Werkzaamheden die passen binnen de beheerdoelstellingen van het waterlichaam, bijvoorbeeld met het oog op de vergroting van de natuurwaarden of de optimalisatie van de waterafvoer, vallen niet onder deze eis. Het gaat hierbij uitsluitend om werkzaamheden die onder de verantwoordelijkheid van de beheerder worden uitgevoerd.
Doel:
Het doel van deze eis is om oevers en bodems van waterlichamen te beschermen en daarmee ook de instroom van grond in het water.

Eis 42 (6.7.7, 6.7.8)
Vervuiling van het grond- en oppervlaktewater wordt tegengegaan, voor zover dat in het vermogen ligt van de beheerder. Opgetreden vervuiling wordt opgeruimd.
Wijze van controleren door auditor:
Interview met beheerder:
- Hebben zich gevallen van grondwatervervuiling voorgedaan sinds de laatste audit?
- Zo ja, heeft u hier een eind aan gemaakt en/of de mate van vervuiling beperkt, voor zover dit in uw vermogen ligt.
- Zo ja, is de vervuiling opgeruimd?

Toelichting:
Deze eis richt zich op het voorkomen van vervuiling van grond- en oppervlaktewater, zowel door activiteiten van de beheerder als van derden. Elke vervuiling dient opgeruimd te worden. Verder dient de beheerder aan te kunnen tonen dat hij/zij maatregelen heeft genomen om vervuiling te beperken, voor zover dit voor de beheerder technisch en financieel mogelijk is.
Doel:
Deze eis is er op gericht om vervuiling van grond- en oppervlaktewater tegen te gaan. Aangezien vervuiling niet altijd is tegen te gaan door een beheerder, wordt deze eis uitsluitend gericht op maatregelen die in het vermogen van de beheerder liggen.

3.d High Conservation Values (HCV)

Eis 43 (9.1.1, 9.1.2)
De beheerder heeft een overzicht van de gebieden met zogenaamde High Conservation Values (HCV's). Het gaat om: :
- Gebieden met een uitzonderlijk hoge concentratie van zeldzame of (met uitsterven) bedreigde soorten (HCV 1), en;
- Natura-2000 boshabitats buiten Natura-2000 gebieden van uitzonderlijk hoge kwaliteit en populaties van autochtone bomen en struiken uit de Rassenlijst Bomen (HCV 3), en;
- Waterwingebieden (HCV 4), en;
- Gebieden met een uitzonderlijk hoge concentratie van zeldzame cultuurhistorische elementen en structuren (HCV 6).

Bij het opstellen van dit overzicht wordt gebruik gemaakt van de inbreng van nationale en/of regionale deskundigen.
Wijze van controleren door auditor
Administratieve controle:
- Controle of de beheerder een overzicht heeft van de hierboven genoemde gebieden.
- Controle of bij de identificatie van deze gebieden gebruik gemaakt is van de inbreng van nationale en/of regionale deskundigen.

Veldcontrole:
- Controle of gebieden met HCV's zijn opgenomen in het overzicht.

Interview met beheerder:
- Op welke wijze is bij de identificatie van gebieden met HCV's gebruik gemaakt van

de inbreng van nationale en/of regionale deskundigen?

Toelichting:

Bij de uitwerking van zogenaamde High Conservation Values is gekeken naar bossen met bijzondere waarden die nog niet door wetgeving worden beschermd. Natura 2000 boshabitats worden in Natura 2000 gebieden bijvoorbeeld voldoende beschermd door de Wet Natuurbescherming. Er is dus gezocht naar bossen die een extra bescherming vanuit FSC kunnen gebruiken. Deze eis is voor wat betreft HCV 1 en 6 gericht op gebieden met een uitzonderlijk hoge concentratie van zeldzame soorten of zeldzame cultuurhistorische elementen en structuren, die als zodanig geen specifieke gebiedsgerichte wettelijke bescherming genieten. Het moet dus niet gaan om gebieden met één of enkele zeldzame soorten of zeldzame cultuurhistorische elementen en structuren, maar moet het gaan om een grote concentratie ervan. Het gaat dus om zeer speciale en zeldzame gebieden in Nederland. Lang niet alle gecertificeerde beheerders zullen dus dergelijke gebieden hebben. Voor HCV 3 gaat het om Natura-2000 boshabitats buiten Natura-2000 gebieden die van uitzonderlijk hoge kwaliteit zijn. Verder gaat het in de HCV om locaties waar zich populaties bevinden met autochtone bomen en struiken. Deze locaties zijn terug te vinden in de
Rassenlijst Bomen onder 'Categorie: Opstanden, uitgangsmateriaal van bekende origine' (www.rassenlijstbomen.nl)

Een overzicht bestaat uit een kaart met daarop ingetekend de geïdentificeerde HCV-gebieden en een begeleidende rapportage.

Bij het opstellen van HCV-gebieden hoeven uitsluitend landelijke en eventueel regionale deskundigen geraadpleegd te worden, dus geen leken en lokale deskundigen. De inbreng van deskundigen kan blijken uit verwijzingen naar publicaties, mondelinge en schriftelijke adviezen, e.d., maar de beheerder kan dit ook mondeling toelichten. Zie ook bijlage 3.

Doel:

Het begrip High Conservation Values is gericht op de bescherming van bossen met zeer bijzondere waarden. Deze eis en de volgende eis vormen de Nederlandse invulling hiervan. Deze eis richt zich er op dat een beheerder een overzicht heeft van bossen met dergelijke zeer bijzondere waarden.

Eis 44 (9.2.1, 9.2.2, 9.3.1, 9.3.2)

De beheerder heeft een strategie ontwikkeld voor het in stand houden en/of verbeteren van HCV-gebieden en voert deze uit. Bij het opstellen van de strategie is gebruik gemaakt van de inbreng van belanghebbenden en/of (externe) deskundigen.

Wijze van controleren door auditor:

Administratieve controle:

- Controle of in het beheerplan een strategie is opgenomen om gebieden met HCV's in stand te houden en/of te verbeteren.

Veldcontrole:

- Controle of de strategie om gebieden met HCV's te beschermen en/of te verbeteren wordt uitgevoerd.

Toelichting:

De strategie bestaat uit een analyse van de bedreigingen voor de gebieden met HCV's en een uitwerking van (het type) werkzaamheden die uitgevoerd worden om deze gebieden in stand te houden en/of te verbeteren. De strategie en activiteiten gericht op behoud en versterken van HCV's zijn gebaseerd op het voorzorgprincipe. Dat betekent dat strategie en

activiteiten worden uitgevoerd zelfs wanneer wetenschappelijke informatie niet compleet is of geen duidelijk uitsluitsel geeft en wanneer de kwetsbaarheid en gevoeligheid van High Conservation Values onzeker zijn. De inbreng van derden kan blijken uit verwijzingen naar publicaties, mondelinge en schriftelijke adviezen, e.d., maar de beheerder kan dit ook mondeling toelichten. Zie ook bijlage 3.

Doel:

Het begrip High Conservation Values is gericht op de bescherming van bossen met zeer bijzondere waarden. Deze eis en de vorige eis vormen de Nederlandse invulling hiervan. Deze eis richt zich er op dat een beheerder een strategie ontwikkeld om de geïdentificeerde gebieden te beschermen en/of te verbeteren en deze uitvoert.

3.e Verjonging en oogst

Eis 45 (5.2.1, 5.2.2, Annex E)

De beheerder heeft een strategie ontwikkeld voor houtoogst waaruit blijkt dat de productiecapaciteit van het bos op lange termijn in stand blijft en voert deze uit. Het houtoogstniveau wordt gebaseerd op een analyse van de best beschikbare informatie op dat moment over groei en opbrengst. Het gerealiseerde gemiddelde oogstniveau van de afgelopen vijf jaar mag het berekende oogstniveau niet overschrijden.

.

Wijze van controleren door auditor:

Administratieve controle:

- Controle of in het beheerplan een strategie is opgenomen voor houtoogst met het oog op de instandhouding van de productiecapaciteit van het bos.
- Controle of in het beheerplan het oogstniveau op correcte wijze is bepaald op basis van bijgroei- en oogstgegevens.
- Controle of de strategie wordt uitgevoerd en het gemiddelde oogstniveau van de afgelopen vijf jaar in lijn is met het berekende oogstniveau.

Veldcontrole:

- Controle of de strategie wordt uitgevoerd.

Toelichting:

Deze eis is alleen relevant als houtoogst plaats vindt. Bij de berekening van het oogstniveau dient rekening te worden gehouden met een aftrek voor natuurlijke sterfte en de bosoppervlakte waarop niet wordt geoogst. De diepgang van de strategie is afgestemd op de schaal van de beheereenheid en het risico, intensiteit en schaal van beheermaatregelen. Houtoogst kan om allerlei redenen worden vertraagd (bijv. slecht weer of slechte houtprijzen) of naar voren worden gehaald (goede houtprijzen). De jaarlijkse oogstniveaus mogen daarom afwijken van het geplande volume in de strategie, maar over een periode van de laatste vijf jaar mag het geplande volume niet overschreden worden.

Voor de verschillende grootteklassen gelden de volgende eisen ten aanzien van de bepaling van de bijgroei (en de natuurlijke sterfte):

- Voor beheereenheden tot 20 hectare of bij een oogstpercentage van minder dan 20% van de bijgroei mag de monitoring bestaan uit een visuele beoordeling.
- Voor beheereenheden tussen 20 en 100 hectare moeten visuele beoordelingen gekoppeld worden aan beschikbare statistische gegevens, zoals bijvoorbeeld de resultaten van de meest recente Nederlandse bosinventarisatie.

Voor beheereenheden groter dan 100 hectare moet de monitoring bestaan uit verifieerbare

waarnemingen. Woodstock en Syhi voldoen bijvoorbeeld aan deze eis. Voor groepscertificering geldt dat kan volstaan met één statistisch betrouwbare steekproefmeting onder de leden. Bij leden van een groepscertificaat die meer dan 500 hectare bos bezitten dient de monitoring te bestaan uit verifieerbare waarnemingen, zoals bijvoorbeeld Woodstock of Syhi.

Doel:

Bij duurzaam bosbeheer is het van groot belang dat de productiecapaciteit in stand gehouden wordt. Het voorkomen van overmatige kap en het creëren van succesvolle verjonging is hiervoor van groot belang. In deze eis wordt de beheerder gevraagd om een strategie te ontwikkelen voor oogst. Er worden geen regels gesteld aan de wijze waarop dit moet gebeuren. Het is aan de beheerder om hiervoor een strategie uit te werken en deze uit te voeren.

Eis 46 (10.1.2)

De beheerder heeft een strategie ontwikkeld voor bosverjonging waaruit blijkt dat de productiecapaciteit van het bos op lange termijn in stand blijft en voert deze uit.

Wijze van controleren door auditor:

Administratieve controle:

- Controle of in het beheerplan een strategie is opgenomen voor bosverjonging met het oog op de instandhouding van de productiecapaciteit van het bos.

Veldcontrole:

- Controle of de strategie wordt uitgevoerd.

Doel:

Bij duurzaam bosbeheer is het van groot belang dat de productiecapaciteit in stand gehouden wordt. Het voorkomen van overmatige kap en het creëren van succesvolle verjonging is hiervoor van groot belang. In deze eis wordt de beheerder gevraagd om een strategie te ontwikkelen voor bosverjonging. Er worden geen regels gesteld aan de wijze waarop dit moet gebeuren. Het is aan de beheerder om hiervoor een strategie uit te werken en deze uit te voeren. In de praktijk en in de zesde bosinventarisatie is geconstateerd dat de laatste twee decennia relatief weinig is verjongd. Verjonging is daarom de komende tijd in sommige gebieden een belangrijk onderwerp. De diepgang van de strategie is afgestemd op de schaal van de beheereenheid en het risico, intensiteit en schaal van beheermaatregelen.

Eis 47 (10.11.4, 10.11.5)

Op voedselarme, verzuringsgevoelige en droge gronden is de verbranding of afvoer van tak- en tophout niet toegestaan, behalve in de volgende gevallen:

- bij hakhoutbeheer, of;
- als er een verschralingsbeheer binnen het betreffende bosperceel wordt uitgevoerd met het oog op de biodiversiteit, of;
- om cultuurhistorische redenen, of;
- bij de bestrijding van invasieve exoten, of;
- bij de omvorming naar ander landgebruik, of;
- om veiligheidsredenen.

Op andere bodems is de afvoer van tak- en tophout met een minimum aan bladeren en naalden toegestaan als dit volgens de laatste stand van kennis geen significant negatieve consequenties heeft voor de bodem en/of de biodiversiteit.

Wijze van controleren door auditor:

Interview met beheerder:

- Is er tak- en tophout verbrand of afgevoerd?
- Zo ja, kunt u dit voor niet-voedselarme, verzuringsgevoelige en droge gronden rechtvaardigen op basis van de bodem en de mate waarin significante negatieve effecten te verwachten zijn.

Toelichting:

Bij voedselarme, verzuringsgevoelige en droge gronden gaat het om gronden die voldoen aan alle drie criteria. Uit de beschikbare wetenschappelijke gegevens blijkt dat de oogst van tak- en tophout op dit soort bodems negatieve gevolgen heeft voor de bodem.
Voor andere bodems is nog niet voldoende wetenschappelijk bewijs beschikbaar. Daarom geldt voor de eerstgenoemde bodems een verbod op de afvoer van tak- en tophout. Voor de andere bodems is gekozen voor een bedachtzame strategie, waarbij de beheerder aanvullende wetenschappelijke informatie over de effecten van de oogst van tak- en tophout dient mee te nemen in zijn keuze voor het al dan niet afvoeren van tak- en tophout. Deze informatie mag van algemene aard zijn en dus niet specifiek gericht op het betreffende gebied.
In het geval van verschralingsbeheer dient de beheerder de doelstelling duidelijk te hebben en dit beheer te kunnen rechtvaardigen met gegevens die aantonen dat de verschraling tot het gewenste resultaat gaat leiden.

Doel:

Voor de instandhouding van de productiecapaciteit is het van belang dat de kwaliteit van de bodem niet achteruit gaat. Bij de winning van tak- en tophout worden er relatief veel mineralen afgevoerd. In deze eis worden daarom eisen gesteld aan de winning van tak- en tophout. Hierbij wordt onderscheid gemaakt in verschillende bodemtypen. Op voedselarme, verzuringsgevoelige en droge gronden is verbranding of afvoer niet toegestaan, omdat de huidige stand van kennis redelijk eenduidig is dat dit op termijn negatieve consequenties zal hebben voor de kwaliteit van de bodem. Op andere bodemtypen is dit beeld niet zo duidelijk. Om aan te kunnen sluiten bij de kennis die de komende jaren beschikbaar zal komen, wordt voor deze bodemtypen daarom de mogelijkheid gegeven om nieuwe kennis te gebruiken bij het bepalen of het verwijderen van tak- en tophout negatieve consequenties zal hebben voor de kwaliteit van de bodem.

Eis 48 (10.11.6)

Het verwijderen van ondergrondse biomassa is niet toegestaan, behalve in de volgende gevallen:

- bij omvorming naar ander landgebruik, of;
- om fytosanitaire redenen, of;
- bij de verwijdering van invasieve soorten met een groot uitstoelingsvermogen.

Wijze van controleren door auditor:

Veldcontrole:

- Controle of ondergrondse biomassa is verwijderd.
- Zo ja, kan de beheerder dit rechtvaardigen op basis van de genoemde uitzonderingsgronden.

Toelichting:

De verwijdering van ondergrondse biomassa is toegestaan als er redenen zijn om aan te

nemen dat er zich problemen voor kunnen doen op het gebied van fytosanitaire omstandigheden. Ook mag ondergrondse biomassa worden verwijderd als het gaat om de bestrijding van invasieve soorten met een groot uitstoelingsvermogen, zoals Amerikaanse vogelkers, fluweelboom, robinia, hemelboom, rododendron en in sommige situaties Amerikaanse eik.

Doel:

Het verwijderen van ondergrondse biomassa heeft consequenties voor de kwaliteit van de bodem en heeft een grote bodemverstoring tot gevolg. Daarom verbiedt deze eis de winning van ondergronden biomassa, behalve in twee uitzonderingssituaties. Met deze twee uitzonderingssituaties wordt aangesloten bij de huidige praktijk van het verwijderen van ondergrondse biomassa.

Eis 49 (5.2.4)

De oogst van niet-hout bosproducten en ecosysteemdiensten mag de productiecapaciteit van het betreffende organisme of product op lange termijn niet permanent overstijgen of aantasten en mag geen nadelige gevolgen hebben voor de beheerdoelstellingen.

Wijze van controleren door auditor:

Veldcontrole:

- Controle of er sporen zijn dat niet-hout bosproducten worden geoogst op een niveau dat de productiecapaciteit van het betreffende organisme of product op lange termijn permanent overstijgt of aantast.

Interview met beheerder:

- Worden er niet-hout bosproducten geoogst in de beheereenheid?
- Zo ja, kan de beheerder het niveau er van rechtvaardigen op basis van de productiecapaciteit?

Toelichting:

Deze eis is alleen relevant als er niet-hout bosproducten worden geoogst en met een FSC-claim worden vermarkt. Er bestaan niet of nauwelijks statistieken of inventarisatiegegevens voor niet-hout bosproducten. De productiecapaciteit is dus moeilijk precies vast te stellen. In dergelijke gevallen kan vastgesteld worden of de productiecapaciteit niet wordt overschreden door in het veld te constateren dat de betreffende soort of product in voldoende mate aanwezig blijft.

Doel:

Deze eis is op gericht dat de oogst van niet-bosproducten geen negatieve invloed heeft op de beschikbaarheid en aanwezigheid van dat product of organisme op lange termijn en de beheerdoelstellingen.

Eis 50 (8.5.1, 8.5.2, 8.5.3)

De administratie van de houtoogst en de houtverkoop moet het mogelijk maken om al het verkochte hout te traceren door de volgende gegevens over houtoogst vast te leggen in de administratie:

- Locatie, en;
- Begin- en einddatum houtoogst, en;
- Volume, en;
- Verkoopwijze, en;
- Leveringswijze, en;

- Meetwijze, en;
- Of het hout is verkocht als FSC.

Op de facturen of vergelijkbare documentatie m.b.t. de verkoop van hout met een FSC-claim dient de volgende informatie vermeld te worden:

- Naam en adres koper, en;
- Datum van verkoop, en;
- Houtsoort(en), en;
- Product beschrijving, en;
- Volume, en;
- FSC-claim “FSC 100%” (voor producten die als FSC-gecertificeerd worden verkocht), en
- FSC-COC-code.

De facturen worden voor een periode van minimaal vijf jaar bewaard.

Wijze van controleren door auditor:

Administratieve controle:

- Controle van de beschikbaarheid van een overzicht van houtverkoop en verkoopfacturen met de verplichte gegevens.

Toelichting:

Leveringswijze is bijvoorbeeld op stam, geveld (langhout), sortiment aan de weg, franco afnemer.

Verkoopwijze is bijvoorbeeld onderhandse verkoop, verkoop op uitnodiging (na voorafgaande selectie), openbare inschrijving (de manier waarop het hout aan de koper wordt aangeboden).

Meetwijze is bijvoorbeeld op stam (in het bos), langhout (aan de bosweg, bij de afnemer), rolstapelmeting (aan de bosweg, op de vrachtwagen, bij de afnemer).

Meetmethode is bijvoorbeeld harvestermeting, meting op uitlossing (bij de afnemer: stere, ton, m3 elektronisch gemeten), fotometing (rolstapel), handmatige meting volgens richtlijnen, gebruik conversiefactoren.

Doel:

Om controle van houtoogst en houtverkoop mogelijk te maken is het noodzakelijk dat een beheerder dit administreert. In deze eis worden eisen gesteld aan deze administratie.

Eis 50b (8.5.1)

De~~e~~sgevraagd verleent de beheerder medewerking aan ketenonderzoek van FSC International (m.n. Transactie Verificatie, fibre testing)

Eis 51 (10.4.1)

Genetisch gemodificeerde organismen worden niet gebruikt

Wijze van controleren door auditor:

Administratieve controle:

Steekproefsgewijze controle van inkoopfacturen voor zaad en plantsoen.

Doel:

Het gebruik van genetisch gemodificeerde organismen druist in tegen het principe van duurzaam bosbeheer. In deze eis wordt het gebruik er van verboden.

Eis 52 (10.2.1, 10.2.2, 10.2.4~~3~~)

Bij aankoop van plantmateriaal ~~van inheemse en/of ingeburgerde soorten~~ wordt uitsluitend plantmateriaal gekocht van inheemse en/of ingeburgerde soorten van herkomsten uit de Nederlandse Rassenlijst Bomen. Indien er door de beheerder zelf plantsoen is opgekweekt uit zelf gewonnen zaad moet de beheerder kunnen beargumenteren waarom er gekozen is voor het betreffende zaad.

Eis 52a (10.2.3)

Indien geen plantmateriaal van herkomsten van de Rassenlijst beschikbaar is, dan mag er ook plantmateriaal gebruikt worden dat niet van de Nederlandse Rassenlijst Bomen - afkomstig is, mits:

- de beheerder kan aantonen welke inspanning is geleverd om plantmateriaal te verschaffen dat wel op de Nederlandse Rassenlijst Bomen staat;
- de beheerder herkomsten inheemse en/of ingeburgerde soorten toepast die voldoen aan de volgende criteria:
    - De herkomsten zijn opgenomen op actuele Rassenlijsten uit Duitsland en België
    - De herkomsten uit Duitsland uitsluitend zaadgaarden en opstanden zijn die staan geregistreerd in een 'erntezulassungsregister' of door DKV zijn geselecteerd;
    - De herkomsten uit België uitsluitend zaadgaarden en opstanden zijn die staan geregistreerd in de categorie 'geselecteerd', 'gekeurd', 'getest' of 'van bekende origine' (autochtoon) in het Register Vlaams Bosbouwkundig Uitgangsmateriaal.
    - Er rekening is gehouden met de hoogteligging van de opstand. Herkomsten uit Duitsland afkomstig van gebieden die op hoogtes liggen boven de 200 meter worden niet toegepast, aangezien dit door de verder naar het oosten gelegen ligging (landklimaat) veelal materiaal betreft dat aan andere klimaateisen is aangepast. Voor België wordt een grens van 500 meter hoogte aangehouden, aangezien deze herkomsten verder naar het zuiden liggen dan de eventuele plantplaats in Nederland.
    - De herkomsten ook daadwerkelijk in de betreffende gebieden voorkomen (en dus geen herkomsten zijn uit andere landen of gebieden die aan de Duitse of Belgische Rassenlijst zijn toegevoegd)
- Deze criteria zijn gebaseerd op: J.Buiteveld en S.M.G. de Vries (2002), *Inventarisatie van bosbouwkundig uitgangsmateriaal in België en Duitsland*. Alterra-rapport 457, Wageningen.

Wijze van controleren door auditor:

Administratieve controle:

- Bij aankoop: Controle van certificaten en/of afleverbonnen. Als er geen plantmateriaal uit de Nederlandse Rassenlijst bomen gebruikt is, moet de beheerder aan kunnen tonen dat het gewenste plantmateriaal niet beschikbaar was.

Interview met beheerder:

- Is er plantmateriaal gebruikt dat is opgekweekt uit zaad dat zelf (of onder eigen regie) is gewonnen?
- Zo ja, waarom is gekozen voor het betreffende zaad?

- Is er plantmateriaal gebruikt dat niet op de Rassenlijst staat?
- Zo ja, welke in inspanning heeft de beheerder geleverd om aan plantmateriaal te komen dat wel op de Rassenlijst staat? Heeft de beheerder de herkomst getoetst aan de criteria genoemd in J.Buiteveld en S.M.G. de Vries (2002), Inventarisatie van bosbouwkundig uitgangsmateriaal in België en Duitsland. Alterra-rapport 457, Wageningen?

Deze criteria zijn:
o De herkomsten zijn opgenomen in de actuele Rassenlijsten van Duitsland en België.
o De herkomsten uit Duitsland zijn uitsluitend zaadboomgaarden en -percelen geregistreerd in een "erntezulassungsregister" of geselecteerd door de DKV.
o De herkomsten uit België zijn uitsluitend zaadboomgaarden en -percelen geregistreerd in de categorieën "geselecteerd", "geïnspecteerd", "getest" of "van bekende oorsprong" (inheems) in het Register Vlaams Bosbouwkundig Uitgangsmateriaal.
o De hoogte van het perceel is in aanmerking genomen. Duitse herkomsten uit gebieden op een hoogte van meer dan 200 meter worden niet meegenomen, omdat dit vaak materiaal betreft dat is aangepast aan andere klimaateisen vanwege de oostelijkere ligging (continentaal klimaat). Voor België wordt een drempel van 500 meter hoogte gehanteerd, omdat deze herkomsten zuidelijker liggen dan potentiële plantlocaties in Nederland. ~~Toelichting:~~

~~Bij de aankoop van plantmateriaal (uitsluitend bomen en struiken) mogen alleen inheemse en/of ingeburgerde soorten met~~ herkomsten uit de Nederlandse ~~Rassenlijst~~Bomen ~~. Dit is niet het geval als de beheerder plantmateriaal heeft opgekweekt of heeft laten opkweken uit zelf (of onder eigen regie) gewonnen zaad. In zo'n geval dient de beheerder zijn keuze voor het gebruikte zaad te~~

- ~~kunnen onderbouwen. Het kan voorkomen dat kwekers de gewenste herkomst niet kunnen leveren. In zo'n geval dient de beheerder eerst te overwegen om voor een andere Rassenlijst herkomst te kiezen of de aanplant uit te stellen. Indien dit niet mogelijk of wenselijk is, dan mag er ook plantmateriaal gebruikt worden dat niet van een de Nederlandse Rassenlijst Bomen - herkomst afkomstig is, mitswelke hij Nederlandse Bomen de beheerder aan kan tonen dat het gewenste plantmateriaal niet beschikbaar was.~~

~~Voor meer informatie over achtergronden en praktische tips voor het bestellen van plantmateriaal uit de Nederlandse Rassenlijst zie bijvoorbeeld Jansen, P., M. Boosten, Bestellen van bosplantsoen, Stichting Probos, 2015.~~

Doel:
Het 'inbrengen' van genen is bij uitstek een maatregel die op zeer lange termijn consequenties kan hebben voor het functioneren van het bos. Het bewust inbrengen van genen is daarom onlosmakelijk verbonden met duurzaam bosbeheer. Deze eis verplicht het gebruik van plantmateriaal uit de Nederlandse Rassenlijst Bomen. Dit is in overeenstemming met de richtlijn voor het in de handel brengen van bosbouwkundig teeltmateriaal (Richtlijn 1999/105/EEG). Een uitzondering wordt gemaakt voor plantmateriaal dat is opgekweekt uit zelf gewonnen zaad. In dergelijke gevallen maakt een beheerder veelal een zeer bewuste keus voor een bepaalde herkomst. De beheerder moet dit dan kunnen beargumenteren.

Voor meer informatie over achtergronden en praktische tips voor het bestellen van plantmateriaal uit de Nederlandse Rassenlijst zie bijvoorbeeld Jansen, P., M. Boosten, Bestellen van bosplantsoen, Stichting Probos, 2015.

Eis 52b (10.2.54)

Voor kleinschalige aanplant (bijvoorbeeld in het kader van klimaatadaptief bosbeheer) is het gebruik van niet in de Rassenlijst genoemde herkomsten en/of het gebruik van plantmateriaal van geïmporteerde zaden van uitheemse soorten toegestaan mits de beheerder:

a. kan motiveren waarom voor deze specifieke herkomst is gekozen; en

b. vooraf de risico's van het introduceren van nieuwe herkomsten of uitheemse soorten in kaart heeft gebracht; waarbij

c. die risicobeoordeling ten minste een beoordeling bevat van het potentieel invasieve karakter van de herkomst of soort en de mogelijkheid van overdracht van ziekten of plagen. ~~; en~~

De ~~Beheerder~~ beheerder legt schriftelijk (bij voorkeur via interne beleid) vast hoe hij de criteria a t/m c toepast bij de selectie van nieuwe soorten en/of herkomsten en welke (wetenschappelijke) bronnen daarvoor zijn geraadpleegd. Hierbij worden ~~raadpleegt daarbij~~ in ieder geval de volgende bronnen geraadpleegd:

- https://www.nvwa.nl/binaries/nvwa/documenten/plant/planten-in-de-natuur/exoten/risicobeoordelingen/uitheemse-boomsoorten/risicobeoordeling-uitheemse-klimaatbestendige-boomsoorten.pdf
- https://gereedschapskist.vbne.nl/factsheets
- https://edepot.wur.nl/567954
- https://www.nvwa.nl/binaries/nvwa/documenten/plant/planten-in-de-natuur/exoten/publicaties/veldgids-invasieve-houtige-planten-in-nederland/invasieve-houtige-planten-in-nederland.pdf

De toetsing van nieuwe soorten of herkomsten ~~De beheerder legt bij iedere toepassing van nieuwe soorten en herkomsten z'n afweging voor aan (aan te wijzen)~~ wordt gedaan door experts binnen de eigen organisatie.

De beheerder legt de afwegingen en het advies vast.

Wijze van controleren door auditor:

Administratieve controle:

- ~~Toetsing risicobeoordeling~~
- Verslag van afwegingen die de beheerder heeft gemaakt en het advies van de interne experts

Interview met beheerder:

- Hoe gedraagt de aanplant zich? Treden er mogelijk toch negatieve effecten op?
- Hoe groot acht de beheerder de kans dat de nieuwe geïntroduceerde soorten of herkomsten (op termijn) niet leiden tot ~~ziekten en plagen; invasiviteit inclusief hybridisatie;~~ negatieve gevolgen voor biodiversiteit?

Toelichting

Toetsing moet hier zwaarder zijn dan bij gebruik van plantmateriaal van inheemse en/of ingeburgerde soorten die niet op de Rassenlijst staan, want er kleven risico's aan introductie van nieuwe soorten en herkomsten voor wat betreft ziekten en plagen; invasiviteit inclusief hybridisatie; negatieve gevolgen voor biodiversiteit.

3.f Milieu

Eis 53 (10.7.1-10.7.10; 10.8.1-10.8.13~~8~~)
De beheerder gebruikt alleen chemische en/of biologische bestrijdingsmiddelen als er geen haalbare alternatieven zijn. Dit betekent dat er geïntegreerde plaagbestrijding moet worden toegepast.

Indien chemische bestrijdingsmiddelen worden gebruikt, wordt vóór gebruik voldaan aan de eisen van het Environmental and Social Risk Assessment framework for Organizations* (FSC-POL-30-001 V3-0 FSC Pesticides Policy clause 4.12). Daarbij hebben belanghebbenden de mogelijkheid om deel te nemen aan het opstellen van de milieu- en sociale risicobeoordeling (Environmental and Social Risk Assessment). De risicobeoordeling wordt minimaal eens per 5 jaar geëvalueerd en, indien nodig, herzien.
De beheerder kan onderbouwen dat voor een bepaalde bestrijdingsoptie gekozen is die de minste sociale en milieuschade veroorzaakt, het meest effectief is en waarbij sociale en milieuvoordelen opwegen tegen de nadelen.

Bij het gebruik er van wordt aan de volgende voorwaarden voldaan:

- Er worden alleen chemische en/of biologische bestrijdingsmiddelen in voorraad gehouden en gebruikt worden als ze wettelijk en door FSC's Pesticide Policy zijn toegestaan, en;
- De hoeveelheid chemische en biologische bestrijdingsmiddelen wordt geminimaliseerd, en;
- De persoon die bestrijdingsmiddelen koopt, opslaat en gebruikt dient in het bezit te zijn van een bewijs van vakbekwaamheid, en;
- Het wettelijk gebruiksvoorschrift op het etiket worden opgevolgd, en;
- De middelen worden niet gebruikt binnen een straal van 3 meter van oppervlaktewater en;
- Het gebruik schriftelijk wordt vastgelegd, waarbij minimaal moet worden opgenomen:
    - Periode, en;
    - Locatie, en;
    - Handelsnaam
    - Naam actieve component, en;
    - Reden voor gebruik, en;
    - Oppervlakte, en;
    - Hoeveelheid middel, en;
    - Frequentie van gebruik
    - Toegepaste methode, en;
- Eventuele schade als gevolg van het gebruik van chemische en/of biologische bestrijdingsmiddelen wordt voorkomen en zo nodig hersteld, en;
- Het gebruik van biologische bestrijdingsmiddelen wordt gemonitord en geëvalueerd.

Wijze van controleren door auditor:

Administratieve controle:

- Is degene die bestrijdingsmiddelen inkoopt, opslaat en gebruikt in het bezit van

het relevante bewijs van vakbekwaamheid?
- Controle van de gebruikslijst bestrijdingsmiddelen op niet-toegestane middelen en methoden.

Interview met beheerder:
- Heeft u chemische en/of biologische bestrijdingsmiddelen gebruikt?
- Zo ja, waren er geen haalbare alternatieven?
- Zo ja, zijn deze middelen wettelijk en door FSC's Pesticide Policy toegestaan?
- Zo ja, Hoe heeft u de hoeveelheid geminimaliseerd?
- Bent u op de hoogte van de voorwaarden die gesteld worden aan gebruik van chemische en biologische bestrijdingsmiddelen? Heeft u biologische bestrijdingsmiddelen gebruikt?
- Zo ja, heeft u de effecten gemonitord en geëvalueerd?
- Is er schade opgetreden als gevolg van het gebruik van chemische en/of biologische bestrijdingsmiddelen?
- Zo ja, hoe voorkomt u deze effecten in de toekomst?
- Zo ja, heeft u de effecten hersteld?

Veldcontrole:
- Controle of er bestrijdingsmiddelen in voorraad worden gehouden die niet wettelijk en/of door FSC's Pesticide Policy zijn toegestaan.

Toelichting:
Sinds 1 juli 1996 heeft iedereen op basis van wetgeving een bewijs van vakbekwaamheid nodig voor het verkopen, in opslag hebben of toepassen van professionele gewasbeschermingsmiddelen (zie voor meer informatie www.erkenningen.nl). Het bewijs van vakbekwaamheid wordt in de praktijk ook wel spuitlicentie genoemd. Alhoewel deze eis wettelijke is geregeld is besloten om deze eis toch op te nemen om er extra aandacht op te vestigen.
FSC heeft een lijst met niet-toegestane chemische bestrijdingsmiddelen opgesteld en update deze regelmatig. Deze lijst is te vinden op de website http://pesticides.fsc.org/.
Op www.ctgb.nl/ staat welke bestrijdingsmiddelen wettelijk zijn toegestaan. In de eis wordt gesteld dat er geen haalbare alternatieven beschikbaar mogen zijn als er gebruik wordt gemaakt van een chemisch bestrijdingsmiddel. Bij de beoordeling van de haalbaarheid spelen de volgende factoren een rol: effectiviteit, kosten, negatieve bijeffecten en praktische uitvoerbaarheid. Mogelijke alternatieven voor chemische en biologische bestrijdingsmiddelen zijn bijvoorbeeld het gebruik van boom- en struiksoorten die niet of minder gevoelig zijn voor bepaalde ziekten of plagen, het gebruik van rasters tegen wildschade en mechanische bestrijding.
De weersomstandigheden voor, tijdens en na een bespuiting hebben grote invloed op het uiteindelijke effect van die bespuiting. Dit heeft te maken met de werking van het middel en met de invloed van het weer op ziekte, plaag of plant. Op het etiket staan de geschikte weersomstandigheden vermeld. Etiketteksten zijn eventueel ook te vinden op http://www.fytostat.nl/Default.aspx.
Doel:
Het gebruik van chemische en biologische bestrijdingsmiddelen moet binnen het kader van duurzaam bosbeheer tot een minimum worden beperkt. In deze eis worden daarom voorwaarden opgenomen voor het gebruik er van.

Eis 54 (10.6.1-10.6.5)

Er worden alleen organische of anorganische meststoffen gebruikt als:

- Dit noodzakelijk is om nutriëntentekorten op te heffen die zichtbaar of meetbaar een negatieve invloed hebben op de groei en/of vitaliteit van bomen en struiken, en;
- De boomsoortenkeuze is afgestemd op de bodem, en;
- De middelen niet worden gebruikt binnen een straal van 3 meter van oppervlaktewater, en;
- Er duidelijk is gemaakt dat er geen haalbare alternatieven zijn, en;
- Het gebruik schriftelijk wordt vastgelegd, waarbij minimaal wordt opgenomen:
    - Periode, en;
    - Locatie, en;
    - Middel, en;
    - Reden voor gebruik (doel), en;
    - Argumentering voor gebruik, en;
    - Oppervlakte, en;
    - Hoeveelheid meststoffen, en;
    - Toegepaste methode.

Schade aan milieuwaarden als gevolg van het gebruik van meststoffen wordt teruggedrongen of hersteld.

Wijze van controleren door auditor:

Administratieve controle:

- Controle van de gebruikslijst meststoffen op niet-toegestane meststoffen en methoden met speciale aandacht voor de argumentering voor gebruik.

Interview met beheerder:

- Heeft u organische of anorganische meststoffen gebruikt?
- Zo ja, was dit noodzakelijk om nutriëntentekorten op te heffen?
- Zo ja, waren er geen haalbare alternatieven?
- Zo ja, heeft u de effecten gemonitord en geëvalueerd?
- Is er schade opgetreden als gevolg van het gebruik van organische of anorganische meststoffen?
- Zo ja, hoe heeft u de schade teruggedrongen of hersteld?

Toelichting:

In de argumentering voor het gebruik moet aangegeven worden hoe een nutriëntentekort is geconstateerd, bijvoorbeeld door signaleringen of metingen (bijv. blad- of bodemonderzoek). In de eis wordt gesteld dat er geen haalbare alternatieven beschikbaar mogen zijn als er gebruik wordt gemaakt van organische of anorganische meststoffen. Bij de beoordeling van de haalbaarheid spelen de volgende factoren een rol: effectiviteit, kosten, negatieve bijeffecten en praktische uitvoerbaarheid.

Doel:

Het gebruik van organische of anorganische meststoffen moet binnen het kader van duurzaam bosbeheer tot een minimum worden beperkt. In deze eis worden daarom voorwaarden opgenomen voor het gebruik er van.

Eis 55 (10.12.2)

Er wordt uitsluitend gewerkt met biologisch afbreekbare ketting- en hydrauliekoliën.
Wijze van controleren door auditor:
Veldcontrole:
- Controle of er biologisch afbreekbare ketting- en hydrauliekoliën worden gebruikt bij gesignaleerde werkzaamheden.
- Controle van de opslag.

Toelichting:
Deze eis is ook opgenomen in de ErBo-regeling, dus gecertificeerde bedrijven worden hier vanuit deze regeling ook op gecontroleerd. Deze eis is van toepassing voor alle ketting- en hydrauliekoliën, dus bijvoorbeeld ook in harvesterkoppen.
Doel:
Niet biologisch afbreekbare ketting- en hydrauliekoliën zorgen voor een aantasting van het bosmilieu. Deze eis stelt daarom het gebruik van biologisch afbreekbare ketting- en hydrauliekoliën verplicht.

Eis 56 (10.12.1)
Afval wordt gescheiden opgeslagen en afgevoerd.
Wijze van controleren door auditor:
Veldcontrole:
- Controle van gescheiden opslag van met name chemisch afval.

Doel:
Afval mag alleen via de gebruikelijke kanalen worden afgevoerd. De controle richt zich met name op de juiste opslag en afvoer van chemisch afval.

3.g Invasieve soorten

Eis 57 (10.3.1, 10.3.2)
De beheerder voorkomt dat invasieve, uitheemse soorten negatieve gevolgen kunnen krijgen op de beheerdoelstellingen door ze niet te introduceren en voor bestaande populaties vroegtijdig een bestrijdingsstrategie te ontwikkelen en uit te voeren.
Wijze van controleren door auditor:
Administratieve controle:
- Controle of in het beheerplan een bestrijdingsstrategie is opgenomen in het geval er situaties zijn waarin invasieve, uitheemse soorten negatieve gevolgen hebben voor de beheerdoelstellingen.

Veldcontrole:
- Controle of er situaties zijn waarin invasieve, uitheemse soorten die negatieve gevolgen hebben of zouden kunnen krijgen voor de beheerdoelstellingen.
- Zo ja, controle of de maatregelen uit de strategie worden uitgevoerd.

Interview met beheerder
- Heeft u invasieve, uitheemse soorten in uw beheereenheid die negatieve gevolgen hebben of kunnen krijgen voor de beheerdoelstellingen?
- Zo ja, heeft u een bestrijdingsstrategie en voert u die uit?

Toelichting:

Er zijn invasieve, uitheemse soorten die een bedreiging kunnen vormen voor het ecologisch functioneren van het bos, zoals Amerikaanse vogelkers, Japanse/Sachalinse/Boheemse duizendknoop, reuzenbereklauw, rododendron, hemelboom en reuzenbalsemien. Dergelijke soorten mogen niet geïntroduceerd worden op locaties waar ze problematisch kunnen worden. De introductie van soorten die er om bekend staan zich op sommige locaties invasief te gedragen en negatieve gevolgen te kunnen hebben op beheerdoelstellingen, zoals Amerikaanse eik, dient weloverwogen plaats te vinden. De bestrijding van invasieve, uitheemse soorten is het meest effectief en efficiënt als het vroegtijdig gebeurt. Daarom wordt als eis gesteld dat een beheerder vroegtijdig een bestrijdingsstrategie ontwikkelt. Dat betekent dus ook dat hij/zij vroegtijdig probleemsoorten signaleert.
De bestrijding van invasieve, uitheemse soorten is niet altijd eenvoudig. Daarom wordt als eis gesteld dat de beheerder uitsluitend verplicht wordt om haalbare maatregelen te nemen, bijvoorbeeld met het oog op effectiviteit, kosten, negatieve bijeffecten en praktische uitvoerbaarheid. Overleg met buren ligt, met het oog op de effectiviteit van de maatregelen, voor de hand.
In de strategie beschrijft de beheerder wat zijn doelen zijn op het gebied van de bestrijding van invasieve, uitheemse soort en hoe hij/zij hier aan gaat werken. Het gaat hierbij om het beschrijven van algemene maatregelen. De specifieke werkzaamheden per locatie wordt beschreven in het werkplan. De diepgang van de strategie is afgestemd op de schaal van de beheereenheid en het risico, intensiteit en schaal van beheermaatregelen.
Zie voor meer informatie bijvoorbeeld: Groot, C. de, J. Oldenburger, P. Jansen, Invasieve plantensoorten; handreikingen voor het beheer, Stichting Probos, 2011.
Doel:
Invasieve, uitheemse soorten kunnen negatieve consequenties hebben op de beheerdoelstellingen, bijvoorbeeld doordat ze een bedreiging vormen voor inheemse flora en/of fauna. In deze eis wordt de beheerder verboden om dergelijke soorten te introduceren als deze op termijn negatieve gevolgen kan hebben op de beheerdoelstellingen. Verder dienen ze een bestrijdingsstrategie te ontwikkelen voor invasieve, uitheemse soorten die negatieve gevolgen hebben voor de beheerdoelstellingen en deze uit te voeren.

3.h Tegengaan illegaal gebruik

Eis 58 (1.4.1, 1.4.2, 1.4.3, 6.6.4)
Wanneer illegale of verboden activiteiten worden vastgesteld, neemt de beheerder technisch en financieel haalbare maatregelen om illegaal of niet-geautoriseerd gebruik, dat de beheerdoelstellingen in gevaar kan brengen, te voorkomen
Wijze van controleren door auditor:
Veldcontrole:
- Controle of er zichtbare sporen zijn van illegaal of niet-geautoriseerd gebruik dat de beheerdoelstellingen in gevaar kan brengen.

Interview met beheerder:
- Is er illegaal of niet-geautoriseerd gebruik opgetreden?
- Zo ja, welke maatregelen zijn genomen om dit illegale of niet-geautoriseerde gebruik te beperken of voorkomen?

Toelichting:

Bij illegaal of niet geautoriseerd gebruik kan gedacht worden aan stropen, de illegale winning van bijvoorbeeld strooisel, planten, paddenstoelen, (korst)mos en kerstgroen en schadelijke recreatieve activiteiten, zoals motorcrossen, storten afval en ongeoorloofde nachtelijke recreatieactiviteiten. Niet elke illegale of niet-geautoriseerde activiteit is een bedreiging voor duurzaam bosbeheer. Deze eis richt zich dan ook uitsluitend op dergelijke activiteiten die de beheerdoelstellingen in gevaar brengen.
De beheerder heeft niet altijd het vermogen om illegaal of niet-geautoriseerd gebruik te voorkomen. Daarom wordt als eis gesteld dat hij uitsluitend verplicht is om technisch en financieel haalbare maatregelen te nemen. Bij het bepalen of een bepaalde maatregel technisch en financieel haalbaar is spelen de volgende criteria een rol:

- effectiviteit van de maatregel, en/of
- kosten van de maatregel, en/of;
- negatieve bijeffecten, en/of;
- praktische uitvoerbaarheid.

In het geval niet de beheerder, maar een andere organisatie verantwoordelijk is voor het nemen van maatregelen tegen illegaal of niet-geautoriseerd gebruik, dan dient de beheerder in overleg te treden met deze organisatie en op acties aan te dringen. Ook dit behoort tot de maatregelen die een beheerder in het kader van deze eis moet nemen.
Doel:
Illegaal of niet-geautoriseerd gebruik van het bos kan negatieve gevolgen hebben voor beheerdoelstellingen. Het ligt niet altijd in het vermogen van een beheerder om illegaal of niet-geautoriseerd gebruik uit te bannen en daarom wordt in deze eis gevraagd om, naar redelijkheid, maatregelen te treffen om illegaal of niet-geautoriseerd gebruik te voorkomen. Om aan te sluiten bij de praktijk wordt dit alleen gevraagd in situaties waarbij illegaal gebruik negatieve consequenties heeft voor de beheerdoelstellingen.

3.i Stilleggen van werkzaamheden

Eis 59 (1.6.4, 4.6.5, 4.7.3, 9.3.3)
In de volgende gevallen worden werkzaamheden in het betreffende gebied onmiddellijk stil gelegd tot het moment dat de zaak is opgelost:

- Bij een conflict over grondeigendom en/of gebruiksrechten, en;
- Bij activiteiten die HCV's schade toebrengen, en;
- bij conflicten van aanzienlijke omvang, of aanzienlijke duur, of waarbij een aanzienlijk aantal belangen is betrokken.

Wijze van controleren door auditor:
Interview met beheerder:

- Zijn er conflicten geweest over grondeigendom of gebruiksrechten of conflicten met een aanzienlijke omvang, of aanzienlijke duur, of waarbij een aanzienlijk aantal belangen is betrokken?
- Zo ja, heeft u de werkzaamheden stilgelegd?

Consultatie stakeholders:

- Zijn er conflicten geweest over grondeigendom of gebruiksrechten of conflicten met een aanzienlijke omvang, of aanzienlijke duur, of waarbij een aanzienlijk aantal belangen is betrokken?

- Zo ja, heeft de beheerder de werkzaamheden stilgelegd?

Doel:
*B*ij conflicten over grondeigendom of gebruiksrechten is het belangrijk om werkzaamheden in het betreffende gebied stil te leggen tot het moment dat het conflict is opgelost. Dit voorkomt dat er (mogelijk) inbreuk wordt gedaan op andermans eigendom of gebruiksrecht.

Eis 60 (4.7.4)
Bij ernstige conflict met gebruiksgerechtigden over beheerwerkzaamheden worden de betreffende werkzaamheden stil gelegd tot het moment dat de bezwaren van gebruiksgerechtigden zijn meegenomen bij de verdere uitvoering van de werkzaamheden.
Wijze van controleren door auditor:
Interview met beheerder:
- Zijn er conflicten met gebruiksgerechtigden over beheerwerkzaamheden geweest?
- Zo ja, heeft u de werkzaamheden stilgelegd?
- Hoe heeft u de bezwaren van gebruiksgerechtigden meegenomen bij de verdere uitvoering van de werkzaamheden?

Consultatie stakeholders:
- Zijn er conflicten over beheerwerkzaamheden geweest?
- Zo ja, heeft de beheerder de werkzaamheden stilgelegd?
- Heeft de beheerder de bezwaren van gebruiksgerechtigden meegenomen bij de verdere uitvoering van de werkzaamheden?

Uitleg:
Deze eis is alleen van toepassing bij ernstige conflicten. Bij het beoordelen of er sprake is van een ernstig conflict spelen de volgende criteria een rol:
- Aantal personen die betrokken zijn bij het conflict, en/of;
- Ernst van de gevolgen van de beheerwerkzaamheden voor de betrokkenen, en/of;
- De effecten van de noodzakelijke aanpassingen in de uitvoering van de beheerwerkzaamheden die nodig zijn om aan de bezwaren tegemoet te komen.

Doel:
*B*ij conflicten over beheerwerkzaamheden is het belangrijk om deze werkzaamheden stil te leggen tot het moment waarop hun bezwaren zijn meegenomen bij de verdere uitvoering van de werkzaamheden. Dit voorkomt dat er werkzaamheden worden uitgevoerd die later teruggedraaid moeten worden, indien dat al mogelijk is.

DEFINITIES

Aannemer: Een aannemer is een onderneming die zonder dienstverband tegen een overeengekomen prijs de verantwoordelijkheid op zich neemt om bepaalde uitvoeringswerkzaamheden in het veld te realiseren en te coördineren. Een onderneming die om niet uitvoeringswerkzaamheden in het veld uitvoert valt ook onder deze definitie. Een aannemer onderscheidt zich dan van een vrijwilliger, doordat er bij eerstgenoemde partij sprake is van een onderneming en er veelal een contract aan het werk ten grondslag ligt.

Aantonen: schriftelijk en/of mondeling de waarheid van iets bewijzen. Soms wordt er concreet verwezen naar ofwel schriftelijk ofwel mondeling.

Aardkundige waarde: onderdelen van het landschap die iets vertellen over de natuurlijke ontstaanswijze van het gebied. Deze waarden hebben een relatie met de geologische opbouw, de geomorfologie (landvormen), de geohydrologie en de bodems van een gebied. Voorbeelden van aardkundige elementen zijn bijvoorbeeld dekzandkopjes/ruggen, dolines, droogdalen, hoogveen, oude meanders, stuifzandgebieden (zie bijvoorbeeld: Ancker, J.A.M. van den, H.G. Baas, M.E.G. Visscher, Natuur met (w)aarde, Landschapsbeheer Nederland, 2004).

Adviesbureau: commercieel bedrijf dat adviezen geeft op een bepaald gebied, bijvoorbeeld op technisch, organisatorisch, juridisch of financieel gebied. Zij voeren geen uitvoeringswerkzaamheden in het veld uit (zie aannemer).

Beheerder: de persoon of personen die verantwoordelijk zijn voor de beheervisie en beheerplanning en de uitvoering hiervan.

Beheerdoelstellingen: de doelstellingen voor het beheer, zoals deze in het beheerplan zijn vastgelegd.
Beheereenheid: het totale gebied dat is of wordt gecertificeerd.

Beheereenheid: een gebied of gebieden die zijn ingediend voor FSC-certificering met duidelijk vastgelegde grenzen die worden beheerd op basis van expliciete lange termijn doelstellingen, zoals die zijn vastgelegd in een beheersplan . Dit gebied of deze gebieden omvatten:
• alle faciliteiten en gebieden binnen of grenzend aan dit gebied of gebieden in juridisch eigendom of beheer, of beheerd door of namens de beherende organisatie met het doel om bij te dagen aan de beheerdoelstellingen; en
• alle faciliteiten en gebieden die buiten , maar niet naast dit gebied of gebieden liggen, en beheerd door of namens de beherende organisatie, uitsluitend met het doel om bij te dagen aan de beheerdoelstellingen.

Beheerplan: een samenhangend geheel van documenten, kaarten en digitale bestanden dat de lange termijndoelen voor het gebied beschrijft en de wijze waarop daaraan gewerkt wordt.

Beheerwerkzaamheden: Werkzaamheden die fysiek in het bos worden genomen.

Belanghebbenden: personen en organisaties die op enige wijze belang hebben bij de beheereenheid, bijvoorbeeld doordat ze er recreëren, een product oogsten, een zakelijke relatie hebben, aanwonend zijn en dergelijke.

Biodiversiteit: Biodiversiteit of biologische diversiteit is een begrip voor de graad van verscheidenheid aan levensvormen (soorten, genen etc.) binnen een gegeven ecosysteem, bioom of de wereld.

Biotoopboom: levende boom die nu of in de toekomst als individu een bijzondere ecologische functie vervult, bijvoorbeeld als drager van autochtone genen of als levensruimte voor beschermde soorten. Voorbeelden zijn: horstbomen en bomen met holten en spleten.

Bodemverdichting: Bodemverdichting of bodemcompactie is het samendrukken van bodempartikels door externe krachten waardoor de volumedichtheid en de penetratieweerstand toenemen en het totale poriënvolume afneemt. Hierdoor neemt ook het luchtvolume, de waterinfiltratiesnelheid en de verzadigde hydraulische conductiviteit af.

Bos: Alle beplantingen van bomen die groter zijn dan 10 are en rijbeplantingen als de rij uit meer dan 20 bomen bestaat.

Bosgebruiker: een persoon die gebruikt maakt van producten of diensten die het bos levert en passen binnen de beheerdoelstellingen.

Bosontwikkelingsfasen: Fasen die een bos doorloopt bij het opgroeien: open fase, jonge fase, dichte fase, stakenfase, boomfase en aftakelingsfase.

Certificerende organisatie: de organisatie die door de beheerder is ingehuurd om de certificering uit te voeren.

Chemisch afval: afval afkomstig van chemicaliën of gebruik van chemicaliën, zoals lood, kwik, cadmium, chroom of organische oplosmiddelen (w.o. olie). Bij verbranding veroorzaken deze stoffen luchtvervuiling en bij storting vervuilen ze het grondwater. Chemisch afval moet daarom gescheiden worden ingezameld. De volledige lijst van chemisch afval is opgenomen in de Europese lijst afvalstoffen (Eural).

Claim: een schriftelijke vordering (brief, fax, mail) dat de rechten van de betreffende persoon of organisatie zijn aangetast.

Consultatie stakeholders: het interviewen van personen om te beoordelen of de beheerder zich houdt aan de eisen uit de Nederlandse FSC standaard

Corruptie: Corruptie is het politieke, sociale of economische verschijnsel waarbij iemand in een machtspositie ongeoorloofde gunsten verleent in ruil voor wederdiensten of als vriendendienst.

Cultuurhistorische waarde: de aan een element of een gebied toegekende waarde gekenmerkt door het beeld dat is ontstaan door het gebruik dat de mens in de loop van de geschiedenis heeft gemaakt van dat bouwwerk of dat gebied.

Ecologische waarde: De aan een gebied of element toegekende waarde voor de flora & fauna, natuurlijkheid, oorspronkelijkheid, zeldzaamheid, vervangbaarheid, uitgestrektheid en/of zelfredzaamheid.

Ecosysteemdiensten: De voordelen die mensen van ecosystemen kunnen hebben. Deze omvatten:
diensten zoals voedsel, bosproducten en water; regulering van overstromingen, droogte , landdegradatie, luchtkwaliteit , klimaat en ziekten; ondersteunende diensten als bodemvorming en voedingsstoffen; culturele diensten en culturele waarden , zoals recreatie, spirituele, religieuze en andere niet-materiële voordelen. Hout (incl. houtige biomassa) valt er binnen de context van FSC niet onder, omdat hier een specifiek eis voor is opgenomen.

Eigendoms- of gebruiksrechten: Eigendomsrecht geeft iemand het recht om over een zaak (bijv. grond, voorwerp) naar eigen goeddunken te beschikken. Gebruiksrechten geven een recht om op een bepaalde manier van het goed van een ander gebruik te maken.

Erkenningsregeling bosaannemers (ErBo-regeling): Onafhankelijke erkenningsregeling voor Nederlandse bosbouwaannemers. ErBo-gecerticeerde bedrijven worden minimaal één keer per jaar gecontroleerd op een groot aantal controlepunten op het gebied van onder andere arbeidsomstandigheden, bedrijfsvoering en vakbekwaamheid.

Erosie: het proces van slijtage van een vast oppervlak waarbij materiaal wordt verplaatst of geheel verdwijnt.

Evenredig: vergelijkbaar in omvang of kwaliteit of andere meetbare kenmerken.

Exploitatiewerkzaamheden: werkzaamheden op het gebied van dunnen, vellen, korten, slepen, uitrijden, stapelen, klepelen, stobben rooien, ter plaatse bewerken van hout en snoeien met een hoogwerker.

Faunabeheereenheden: samenwerkingsverband van jachthouders die verantwoordelijk zijn voor de uitvoering van beheer en schadebestrijding conform het provinciaal opgestelde beleid (artikel 29 van de Flora- en faunawet en de rechtsopvolger Wet Natuurbescherming). Jachthouders zijn personen of organisaties die op basis van eigendom, pacht of huur beschikking hebben over de jachtrechten. Dit wil niet zeggen dat zij die rechten ook daadwerkelijk zelf uitvoeren. Landelijk zijn er 14 Faunabeheereenheden actief.

Fytosanitaire redenen: redenen op het gebied van de voorkoming van de verspreiding en de overbrenging van voor planten en plantaardige producten schadelijke organismen.

Gebruiksgerechtigden: organisaties, dus niet individuele personen, die enig recht kunnen doen gelden op het gebruik van het bos. Het kan hierbij bijvoorbeeld gaan om huur, populatiebeheer en schadebestrijding, pacht, erfpacht en openstelling.

Functieprofiel: Eenduidige beschrijving van het takenpakket van een medewerker of een groep medewerkers. Het geeft ook aan waar de verantwoordelijkheden en bevoegdheden van iemand liggen.

Gebruiksgerechtigdenlijst: papieren of digitale adressenlijst van gebruiksgerechtigden.

Genetisch gemodificeerde organismen: een organisme, met uitzondering van menselijke wezens, waarvan het genetisch materiaal is veranderd op een wijze die van nature niet mogelijk is door voortplanting of natuurlijke recombinatie.

High Conservation Values (HCV's): Biologische, ecologische, sociale of cultuurhistorische waarden die van uitzonderlijk hoge waarde zijn op mondiaal, nationaal of regionale schaal. De gebieden met HCV's worden met inbreng van belanghebbenden en/of (externe) deskundigen geïdentificeerd.

Houtoogst: Het omzagen van bomen met als doel om het hout te verkopen.

Houtkap: Het omzagen van bomen.

Ingrijpende maatregelen: Maatregelen die niet tot de dagelijkse beheerpraktijk behoren en waarvan de effecten het behalen van de doelen van het bosbeheer in gevaar kunnen brengen.

Inheems bos: bos bestaande uit minimaal 70% inheemse soorten (in kroonprojectie).

Inheemse soorten: soorten die door de overheid zijn aangewezen als inheems.

Invasieve soorten: invasieve exoten zijn dieren, planten en micro-organismen die door menselijk handelen in Nederland terecht zijn gekomen en die door vestiging en verspreiding schade kunnen veroorzaken.

Klacht: schriftelijke uiting van ontevredenheid over een dienst, een persoon of een product.

Klachtenprocedure: procedure waarin beschreven wordt op welke wijze klachten van derden worden behandeld met het oog op de adequate behandeling hier van.

Kleinschalige aanplant: Aanplant op maximaal 10% van verjongingsoppervlak van betreffende jaar. ~~Kleinschalige beplanting: beplanting op maximaal 10% van de totale plantoppervlakte (berekend voor de gehele periode van het huidige beheerplan).~~

Lokale gemeenschappen, aannemers en leveranciers: Gemeenschappen, aannemers en leveranciers binnen de gemeente of gemeenten waar de beheereenheid in ligt.
Lokale groepen: samenwerkingsverband van minimaal tien personen. Een samenwerkingsverband kan worden bewezen door een brief of samenwerkingsovereenkomst te ondertekenen door minimaal tien personen of het overleggen van statuten en een KvK-inschrijving van een rechtsvorm met een relevante doelstelling.

Monitoringsgegevens: informatie die wordt verzameld (door middel van bijvoorbeeld meten en tellen) of vastgelegd om de voortgang ten aanzien van de beheerdoelstellingen uit het beheerplan te meten en te voldoen aan de monitoringseisen uit deze standaard.
Niet-hout bosproducten: producten uit het bos die geen hout zijn, zoals strooisel, zaden, planten, paddenstoelen, (korst)mos en kerstgroen.

Ondergrondse biomassa: het wortelstelsel van bomen en struiken.

Oppervlaktewaterlichamen: bovengronds water dat aanwezig is in onder andere sloten, rivieren, kanalen en meren.

Oude bosgroeiplaatsen: locaties waar vanaf ongeveer 1850 onafgebroken bos heeft gestaan.

Plantage: Bosperceel, bestaande uit een gelijkjarige monocultuur, met als enig doel de productie van hout.

Plantmateriaal: Naaktwortelplantsoen, plugplantsoen of stekken van boom- en struiksoorten

Populatiebeheer en schadebestrijding: Het doden, vangen of verstoren van dieren met het oog op een gezonde en evenwichtige populatie en het voorkomen van schade.

Productiecapaciteit: de capaciteit van het bos om over een periode van meerdere decennia ongeveer eenzelfde bijgroei en waardeaangroei (in euro) te genereren.

Rechtspersoon: een organisatie die als juridische eenheid (rechtssubject) opereert en eigen rechten en verplichtingen heeft die los staan van de rechten en verplichtingen van de eigenaar of bestuurder.

Rechtvaardigen: schriftelijk of mondeling de rechtvaardigheid van iets aantonen, behalve als er concreet wordt verwezen naar schriftelijk en/of mondeling.

Risico-inventarisatie en –evaluatie (RI&E): Onderzoek en rapportage door bedrijven met eigen personeel waar het bedrijf gezag over uitvoert (dus ook stagiaires, uitzendkrachten, vrijwilligers, inhuurkrachten) naar de gevaren die het werk voor hen kan opleveren en

schade die het kan veroorzaken. Het uitvoeren van een RI&E is een verplichting vanuit de Arbeidsomstandighedenwet (Arbowet).

Scholingsoverzicht: document of bestand waarin is opgenomen welke opleidingen, trainingen, cursussen, vakinhoudelijk georiënteerde bijeenkomsten, e.d. door de betreffende persoon zijn gevolgd.

Scholingsplan: plan waarin voor een bepaalde persoon is beschreven welke kennis en vaardigheden aandacht of verbetering behoeven en op welke wijze daar invulling aan gegeven wordt.

Schriftelijk: door middel van (digitale) documenten, kaarten, foto's en dergelijke

Schriftelijke klachten: klachten die via een brief, fax of mail binnen komen.

Schriftelijke wensen: wensen die via een brief, fax of mail binnen komen.

Spontane inbreng: Het uit eigen beweging aanleveren.

Strategie: Onderdeel van het beheerplan waarin beschreven wordt op welke manier gewerkt wordt aan een bepaald doel, bijvoorbeeld op het gebied van beschermen en vergroten van biodiversiteit. Concrete maatregelen zijn hier onderdeel van.

Tak- en tophout: De bovengrondse biomassa minus het stamhout dat tot op een bepaalde hoogte is afgetopt.

Uitstoelingsvermogen: De mate waarin een boom of struik door middel van de vorming van scheuten uit slapende knoppen opnieuw kan uitlopen aan de stobbe of stoof.

Uitheemse bomen: Bomensoorten die niet op de lijst voorkomen van inheemse soorten, zoals deze door de overheid is opgesteld.

VBNE: de Vereniging voor Bos en Natuur Eigenaren zet zich er voor in dat eigenaren van bos en natuur professioneel, dus effectief en efficiënt, kunnen beheren. De leden van de vereniging bezitten gezamenlijk bijna 70% van het Nederlandse bosareaal en 90% van het Nederlandse natuurareaal.

Vrijwilliger: Een vrijwilliger is iemand die uit vrije wil werkzaamheden verricht, buiten een dienstverband. In het algemeen zijn deze werkzaamheden onbetaald of staat er een vergoeding tegenover die het wettelijke maximum niet overschrijft.

Waardevol: iets dat door de beheerder, overheid (d.m.v. van vigerend beleid) of lokale bewoners/geïnteresseerden (d.m.v. participatie) als van grote waarde wordt gezien.

Werkervaringsoverzicht: document of bestand waarin is beschreven welke werkervaring de betreffende persoon heeft.

Werkplanning: overzicht van uit te voeren werkzaamheden over een periode van één of meer jaar.

Wetgeving: Nationale en Europese Unie-wetten, regelingen, provinciale verordeningen en door Nederland ondertekende internationale verdragen.

Bijlage 1: Lijst van geldende wet en regelgeving

FSC International heeft een internationale FSC standaard vastgesteld met principes en criteria. Op landenniveau moeten deze verder worden uitgewerkt in zogenaamde indicatoren. In de Nederlandse standaard worden deze eisen genoemd. Sinds 2015 heeft FSC International ook generieke indicatoren opgesteld die als hulpmiddel gelden voor het opstellen van indicatoren (eisen) voor individuele landen. Veel generieke indicatoren worden voor Nederland volledig gedekt door de nationale wetgeving. In de Nederlandse standaard is één eis opgenomen die vereist dat gecertificeerden voldoen aan de wetgeving, namelijk eis 1. In deze bijlage worden alle wetten vermeld die van belang zijn voor het voldoen aan de betreffende generieke indicatoren. Dit zijn enerzijds wetten die specifiek van belang zijn voor bosbeheer, maar ook zeer algemene wetten.

Handelsregisterwet
Kadasterwet
Wet op de CAO
Algemene wet gelijke behandeling
Wet gelijke behandeling mannen en vrouwen
Arbeidstijdenwet
Wet arbeid en zorg
Wet minimumloon en minimumvakantiebijslag
Wet werk en inkomen naar arbeidsvermogen
Wet Natuurbescherming
Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo)
Natuurschoonwet
Monumentenwet
Arbowet
Zaaizaad en plantgoedwet
Wet Ruimtelijke Ordening
Wet gewasbeschermingsmiddelen en biociden
Grondwet
Wetboek van Strafrecht
Burgerlijk wetboek
Wetboek van Strafrecht
Wet op de ondernemingsraden
Auteurswet
Wet op de naburige rechten
Rijksoctrooiwet
Mededingingswet
Wet Milieubeheer
Erfgoedwet
Omgevingswet
Wet op de Archeologische monumentenzorg
Waterwet
Kaderrichtlijn Water
Wet wapens en munitie

Bijlage 2: Indicatoren voor het maken van claims op Ecosystem Services

Bij het aanbieden van ecosysteemdiensten met een FSC-claim dient te worden voldaan aan door FSC opgestelde eisen, die zijn vastgelegd in indicatoren. Voor de precieze tekst van deze indicatoren wordt verwezen naar https://ic.fsc.org/preview.fsc-std-60-004-v1-0-en-international-generic-indicators.a-4566.pdf Annex C. De indicatoren dienen nog nader vertaald te worden naar de Nederlandse praktijk.
Stap 1 is vast te leggen voor welke ecosysteemdiensten de boseigenaar eventueel een FSC-claim wil maken. Voor de Nederlandse context lijken vooral de ecosysteemdiensten 'vastleggen en opslaan van koolstof'en 'recreatie' relevant.

De volgende groepen van indicatoren worden onderscheiden:

I. Algemene Indicatoren
Waaronder:
- er is een zgn. Ecosystem Services Certification Document ontwikkeld
- er zijn meetbare doelen gesteld voor behoud en versterking van de ecosysteemdiensten; de doelen geëvalueerd

II. Management Indicatoren
Indicatoren voor alle ecosysteemdiensten
Indicators voor vastleggen en opslaan van koolstof
Indicatoren voor behoud van biodiversiteit
Indicatoren voor beschermen van stroomgebieden
Indicatoren voor bodembescherming
Indicatoren voor recreatie

Bijlage 3: HCV Framework

Category		
Definition **What values are in Netherlands context covered by this category?**	**Identification** Are the values found in the *forest** and what is the status?	**Management and monitoring** How are the values maintained and/or enhanced?
Species diversity (HCV 1) **Concentrations of biological diversity including endemic species, and rare, threatened or endangered species, that are significant at global, regional or national levels.**		
• Leefgebied van wettelijk beschermde soorten, die volgens de gedragscode bosbeheer en de omgevingswet beschermd zijn. •	• Eigen inventarisaties /natuurdatabanken en/of NDFF	• Werken volgens de tekst van de laatste geldende Gedragscode Soortenbescherming Bosbeheer (*)
Opmerking: de auditor controleert of er conform de gedragscode Soortenbescherming Bosbeheer (per locatie waar boswerkzaamheden zijn uitgevoerd) een ondertekend werkprotocol soortenbescherming bosbeheer beschikbaar is waarin de beschermde soorten zijn ingevuld (op basis van NDFF en eigen inventarisaties/databases) (*) er wordt gewerkt volgens dan geldende Gedragscode; in het geval dat er (tijdelijk) geen Gedragscode is, dan geldt de laatst geldende Gedragscode		
Ecosystems* and habitats*. Rare*, threatened*, or endangered ecosystems*, habitats* or refugia* (HCV 3)		
1. Potentieel en bekend landschap met oude boskernen en houtwallen en bossen met een hoog aandeel inheemse bomen en struiken (als aangegeven door het RCE) 2. Bossen met een 'high scientific value': bos-reservaten en A-locaties 3. N2000 habitattypen binnen en (mits bekend) buiten N2000 gebieden	Landschappelijk groen erfgoed (RCE) Bestaat uit 2 lagen: • Landschap met oude boskernen, houtwallen en heggen (RCE) https://rce.webgispublisher.nl/Viewer.aspx?map=groen_erfgoed&bookmark=6ba60a9c-04fd-4f63-811a-07221e3c5f15 • Inheemse bomen en struiken (RCE) https://rce.webgispublisher.nl/Viewer.aspx?map=groen_erfgoed&bookmark=e231df53-2f1c-4343-8600-0b641d030b10Rapporten met ligging bosreservaten en A-locaties (eventueel digitale kaartlaag) • N2000 habitatkaarten	• Voor 1 en 2: eigen beheerplan • Voor 3: Natura 2000 beheerplan
Critical *ecosystem services* (HCV 4) **Basic ecosystem services in critical situations, including protection of water catchments and control of erosion of vulnerable soils and slopes.**		
• Beschikbaarheid schoon drinkwater	• Kaart met ligging waterwingebieden	• Specifieke wettelijke beperkingen die voor waterwingebieden gelden worden in acht genomen
Cultural values (HCV 6) **Sites, resources, habitats and landscapes of global or national cultural, archaeological or historical significance, and/or of critical cultural, ecological, economic or religious/sacred importance for the traditional cul-tures of local communities or Indigenous Peoples, identified through engagement with these local communities or Indigenous Peoples.**		
• Rijksmonumentpunten en Rijksmonumentcontouren • (hierin ondermeer Grafheuvels, Hunebedden, Celticfields, etc.) • Monumentale bomen (in de beheer-eenheid)	• Kaartlaag RCE en/of eigen database • Rijksmonumentpunten In de laag Rijksmonumentpunten is van zoveel mogelijk rijksmonumenten een puntlocatie opgenomen. Die	• Eigen beheerplan

	locaties zijn uit verschillende bronnen afkomstig. Niet alle locaties zijn nauwkeurig. Zij vormen in veel gevallen nog slechts een globale plaatsbepaling die gaandeweg verder gepreciseerd wordt. https://rce.webgis.nl/nl/map/erfgoedatlas?snapshot=8b157657-5b01-4f05-8e3d-b969d0b146fc • Rijksmonumentcontouren laag Rijksmonumentcontouren bevat alle beschikbare contouren (vlakken) van rijksmonumenten waarvan de contour bij besluit is vastgesteld. Dat is echter lang niet voor alle Rijksmonumenten het geval. Daarom is maar van een deel van de rijksmonumenten een contour in de laag opgenomen. Van veel rijksmonumenten waarvoor geen contour is opgenomen is wel een puntlocatie in de laag Rijksmonumentpunten opgenomen.https://rce.webgis.nl/nl/map/erfgoedatlas?snapshot=8b157657-5b01-4f05-8e3d-b969d0b146fc • Landelijk Register Monumentale bomen Te vinden op: monumentalebomen.nl (Bomenstichting) of Atlas Leefomgeving Monumentale bomen	

~~HCV 1 – Species diversity. Concentrations of *biological diversity** including endemic species, and *rare**, *threatened** or endangered species, that are *significant** at global, regional or national levels.~~
~~Nederland: Gebieden met een uitzonderlijk hoge concentratie van zeldzame of (met uitsterven) bedreigde soorten.~~

~~HCV 2 – Ecosystems at landscape level. Nederland: niet relevant~~

~~HCV 3 – Ecosystems and habitats. Rare*, threatened*, or endangered ecosystems*, habitats* or refugia*.~~
~~Nederland: Natura-2000 boshabitats buiten Natura-2000 gebieden van uitzonderlijk hoge kwaliteit en populaties van autochtone bomen en struiken uit de Rassenlijst Bomen.~~

~~HCV 4 – Critical ecosystemservices.~~
~~a) protection from flooding~~
~~b) protection from erosion~~
~~c) barriers from destructive fire~~
~~d) clean water catchments Nederland: waterwingebieden~~

~~HCV 5- Community needs. For the Netherlands not applicable. Nederland: niet relevant~~

~~HCV 6 – Cultural values. Sites, resources, *habitats** and *landscapes** of global or national cultural, archaeological or historical significance, and/or of *critical** cultural, ecological, economic or religious/sacred importance for the traditional cultures of *local communities** or Indigenous Peoples, identified through *engagement** with these *local communities** or Indigenous Peoples.~~
~~Nederland: Gebieden met een uitzonderlijk hoge concentratie van zeldzame cultuurhistorische elementen en structuren.~~